

Z B O R N I K
DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
XIII
KNJIGA 1

REDAKTOR
Dragoslav Džinić, potpukovnik

ODGOVORNI UREDNIK
Miloš Krstić, potpukovnik

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
XIII
KNJIGA 1

DOKUMENTI KRALJEVINE ITALIJE
1941.

BEOGRAD
1969.

D O K U M E N T I
JEDINICA, KOMANDI I USTANOVA
KRALJEVINE ITALIJE

17. april 1941 — 31. decembar 1941

NAPOMENA REDAKCIJE

U ediciji „Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije” dosad je objavljeno 1.467 dokumenata koji potiču od italijanskog okupatora. Ta publikovana građa je samo neznatan deo ratne arhive italijanskih okupatorskih jedinica i ustanova u našoj zemlji i pruža samo delimičan uvid u delatnost i planove fašističke Italije za prisvajanje delova Jugoslavije i slamanje narodnooslobodilačkog pokreta.

Objavlivanjem posebnog toma dokumenata italijanskih jedinica i ustanova, Vojnoistorijski institut želi pružiti potpuniju i svestraniju izvornu arhivsku građu o celokupnoj aktivnosti italijanskog okupatora u Jugoslaviji. Iz tog razloga, pored operativnih, u ovom tomu biće objavljeni i značajniji dokumenti koji osvetljavaju politiku i namere italijanskih okupatora u toku rata, njihov odnos prema Nemcima, ustašama, četnicima i ostalim kvislinzima, okupaciju jugoslovenske teritorije i organizaciju vlasti na njoj i, najzad, organizaciju i dislokaciju italijanskih jedinica.

Pri izboru dokumenata nastojali smo da se oni odnose na sve krajeve naše zemlje koje je okupirala fašistička Italija. Međutim, to u ovoj, 1. knjizi, nismo uspeali, jer o pojedinim delovima Jugoslavije (zapadna Makedonija i Kosovo) nismo raspolagali nijednim značajnijim dokumentom. Rukovodeći se željom da se što potpunije osvetle pojedini periodi NOR-a u delovima Jugoslavije koji su bili pod italijanskom okupacijom ređakcija je, pored dokumenata Vrhovne komande i drugih viših vojnih komandi, objavila i neke dokumente nižih taktičkih jedinica — četnih komandi i vodova. U nedostatku operativne dokumentacije publikovani su dokumenti civilnih ustanova koji govore o ustaničkoj delatnosti i akcijama. I pored ovog, manjkavost kvalitetnije arhivske građe, koja se nalazi u italijanskim arhivama, pre svega u Rimu, onemogućuje celovito sagledavanje pojedinih operacija, borbi i drugih značajnijih događaja.

U ovoj knjizi objavljujemo 205 dokumenata, međutim u dokumentima br. 172 i 205 dati su kratki sadržaji 651 izveštaja potčinjenih jedinica i ustanova 2. armije, tako da knjiga, u stvari, obuhvata 854 dokumenta. U ovoj knjizi nisu obuhvaćeni dokumenti o aprilskom ratu i kapitulaciji bivše jugoslovenske vojske, jer će se oni publikovati u ediciju „Aprilski rat — 1941“.

BR. 1

**DEPESA MINISTARSTVA RATA OD 17. APRILA 1941.
KOMANDI 2. ARMIJE O POTREBI NADZORA NAD DRŽA-
NJEM ITALIJANSKIH VOJNIKA SLOVENSKEG POREKLA¹**

FONOGRAM

Rim, 17. april 1941/XIX

MINISTARSTVO RATA — KABINET

KOMANDI 2. ARMIJE

Br. 125267 Kabinet. Pokazalo se da u Ljubljani i u drugim centrima naši vojnici slovenskog porekla iz okupacionih jedinica pred lokalnim stanovništvom otvoreno i lažno klevetaju naše oružane snage i zemlju. Imajući na umu odjeke na koje pomenuta akcija može da naiđe kod domaćeg stanovništva, koje je u osnovi protiv nas, treba sprovesti najenergičniju akciju nadzora i suzbijanja, a u slučaju potrebe narediti da se " vojnici o kojima je reč vrate u baze.

Javiti eventualno preduzete mere
Guconi²

KOMANDA XI ARMIJSKOG KORPUSA
OPERATIVNO ODELJENJE

Poverljivo
Dvostruki omot

Br. 02/4015 Op. prot.

V.P.46. 20 april 1941/XIX

Komandi pešadijske divizije „Izonco" [Isonzo] Zona
Komandi pešadijske divizije „Ravena" [Ravenna] Zona

¹ Prepis originala (pisan na mašini, na italijanskom jeziku), u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: Arhiv VII), reg. br. 22/3—1, k. 459.

Svi dokumenti koji se objavljuju u ovoj knjizi pisani su na italijanskom jeziku, te se iz tog razloga dalje, u sledećim dokumentima, to neće naglašavati. Međutim, ako su dokumenti pisani, pored italijanskog, i na nekom drugom jeziku, redakcija će to posebno istaći.

² Alfredo Guconi (Guzzoni), general, državni podsekretar u Ministarstvu rata i pomoćnik načelnika Glavnog generalštaba.

Komandi artiljerije XI armijskog korpusa	Zona
Komandi inženjerije XI armijskog korpusa	Zona
Komandi 3. alpinske grupe „Vale“ [Valle]	Zona
Komandi CXI mitraljeskog bataljona	Zona
Komandi XI pionirskog bataljona	Zona
Komandi 11. hemijske čete A.K.	Zona
Komandi 11. auto-odreda A.K.	Zona
Direkciji vojnog saniteta XI A.K.	Zona
Direkciji vojnog povereništva XI A.K.	Zona
Veterinarskoj direkciji XI A.K.	Zona
Direkciji transporta XI A.K.	Zona
Administrativnoj upravi XI A.K.	Zona
Višem oficiru Kr. Karab. XI A.K.	Zona
Komandi Glavnog stana XI A.K.	Zona
Odeljenju službi XI A.K.	Zona
Organizacijskom i personalnom odelj. XI A.K.	Zona
Automobilskom odeljenju XI A.K.	Zona
Poštanskom odeljenju (46) XI A.K.	Zona
i na znanje:	
Komandi pešadijske divizije „Re“	Zona
Manje poverljive vojnike slovenskog porekla odmah upu- titi u bazu. —	
Saopštiti broj tih vojnika, jer ova komanda namerava da ih sve udalji izuzev nekoliko stvarno poverljivih i koji nam čak mogu biti korisni. :—	

Po naređenju,
pukovnik nač. štaba
— A.³ Prinčivale [Princivalle]

Za tačnost prepisa,
za pukovnika v.d. pom. nač.
štaba službeno odsutnog
— major u službi pri štabu
P. Dukros [P. Ducros]

Dukros

KOMANDA TERITORIJALNOG ARM.
KORPUSA

UDINE

Automobilsko odeljenje

Datum dolaska 22. 4. 41

Br. 2509 V/o/8

⁸ Aldo

BR. 20

PREDLOG GENERALŠTABA KOPNE NE VOJSKE OD 20. APRILA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI ZA RAZMEŠTAJ JEDINICA NA OKUPIRANOJ TERITORIJI JUGOSLAVIJE¹

Poverljivo

GENERALSTAB KR. KOPNE NE VOJSKE
Operativno odeljenje I—Odsek 3.

Br. prot. 6011

V.P. 9, 20. aprila 1941—XIX

Predmet: Okupiranje teritorija bivše Jugoslavije.

VRHOVNOJ KOMANDI — GLAVNOM GENERALSTABU

V.P. 21

- I. — U vezi sa naređenjima izdatim od strane ovog Generalštaba dopisom 5681 Op. od 16 o.m. komandi 2. armije (dostavljenim radi znanja tom Glavnom generalštabu) okupiranje južnih teritorija Jugoslavije bilo je - povereno velikim jedinicama Brzog i Auto-transportnog armijskog korpusa, dok su ostale velike jedinice morale obustaviti pokret prema jugoistoku da bi se, u očekivanju daljih naređenja, smestile u dostignutim zonama.²

Sadašnja dislokacija velikih jedinica 2. armije odgovara tim direktivama i poznata je tom Glavnom generalštabu³.

¹ Prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 84/4—2, k. 72.

² Redakcija ne raspolaže tim naređenjem. U istorijskom dnevniku 2. armije za 16. april 1941. daju se dve protivrečne verzije ovog naređenja. Najpre se 5. 6. i 11. armijskom korpusu naređuje da obustave pokrete i da se komande i trupe zadrže u dostignutim mestima, a zatim se izdaju uputstva za nastavak okupacije teritorija u nadležnosti 2. armije (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/1—96, k. 53).

³ Jedinice 2. armije bile su 20. aprila 1941. ovako razmeštene:

- 5. armijski korpus: Crikvenica;
Divizija „Lombardija“ [Lombardia]: Novi;
Divizija „Bergamo“: Žuta Lokva.
- 6. armijski korpus: Čabar;
Divizija „Sasari“ (Sassari): Brod na Kupu;
Divizija „Asijeta“ (Assietta): Gerovo.
- 11. armijski korpus: Ribnica;
Divizija „Re“: Ljubljana;

II. — Buduća dislokacija velikih jedinica na teritoriji koju ćemo verovatno okupirati već je predložena tom Glavnom generalštabu i ona izgleda ovako:

a) *Zapadna Slovenija*

- XI armijski korpus: sedište u Ljubljani;
- peš. div. „Re“⁴ i 1. grenadirski puk: zona Logatec — Ljubljana — Trebnje — V. Lašče — Cerknica;
- peš. div. „Izonco“: zona Čabar — Lož — Novo Mesto — Crnomelj — Novi Lazi.

b) *Zona Rijeka*

- V armijski korpus: sedište u Rijeci;
- peš. div. „Sasari“: zona Rijeka — Delnice — Senj.⁵

c) *Zapadna Hrvatska*

- Brzi armijski korpus: sedište u Otočcu;
- 2. brza divizija:⁶ zona Vrbovsko — Ogulin — Slunj — Otočac — Brinje;
- 3. brza divizija: zona Karlobag — Gospić — Korenica — Udbina — Gračac.

d) *Dalmacija*

- VI armijski korpus: sedište u Šibeniku;⁷

Divizija „Izonco“ (Isonzo): Kočevje;

Divizija „Ravena“ (Ravenna): Hribi;

3. alpinska grupa: Turjak.

— *Brzi armijski korpus (Corpo d'armata celere):* Bihać;

1. brza divizija: Drežnik-Grad;

2. brza divizija: Prijeboj;

3. brza divizija: Bihać;

— *Auto-transportni armijski korp.:* Split;

Divizija „Pasubio“: Šibenik;

Divizija „Torino“: Dubrovnik;

Divizija „Litorio“ (Littorio): Mostar.

(Vidi Arhiv VII, reg. br. 1/1—96, k. 53).

⁴ i ⁹ Dopisom Generalštaba kopnene vojske br. 6593 od 28. aprila 1941. divizija „Granatieri di Sardenja“ (Granatieri di Sardegna) dodeljena je 2. armiji i naređeno je da se rasporedi u zoni Splita (sem 1. grenadirskog puka koji je ostao u Ljubljani). Međutim, dopisom Generalštaba kopnene vojske br. 6887 od 1. maja 1941. naređeno je da se ta divizija rasporedi u zoni Ljubljane (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/1—96, k. 53), usled čega je divizija „Re“ prešla u Senj i bila pretpotčinjena 5. armijskom korpusu (vidi Arhiv VII, reg. br. 18/2—1, k. 77).

⁵ i ⁸ Depešom Generalštaba kopnene vojske br. 6303 od 4. aprila 1941. odobreno je Komandi 2. armije da izvrši zamenu razmeštaja divizija „Sasari“ i „Lombardija“, (vidi Arhiv VII, reg. br. 87/4, k. 72).

⁶ Plavom olovkom ispravljeno: „1. brza divizija“.

⁷ Depešom br. 6375 od 24. aprila 1941. Generalštab kopnene vojske naredio je da se Komanda 6. korpusa smesti u Split umesto u Šibenik (vidi Arhiv VII, reg. br. 88/4, k. 72.).

- peš. div. „Lombardija“: zona Zadar — Knin — Šibenik;⁸
 - peš. div. „Bergamo“: zona Split⁹ — Livno — Imotski — Makarska.
- III. — Okupacija zone Dubrovnika, Crne Gore i Kosova u nadležnosti je Više komande oružanih snaga Albanije;¹⁰ u zoni Mostar — Dubrovnik ostao bi privremeno Auto-transportni korpus sa divizijama „Torino“ i „Littorio“ [Littorio].¹¹
- Prema tome ova okupacija bila bi ovako utvrđena:
- Hercegovina i Crna Gora*¹²
- XVII armijski korpus: sedište u Cetinju;
 - 1 peš. div.: zona Metković — Mostar — Dubrovnik;
 - 1 peš. div.: zona Kotor — Cetinje — Bar — Skadar;
 - 1 alpinska grupa: zona Podgorica—Pljevića—Andrijevića.
- Kosovo*^{1*}
- XIV armijski korpus: zona Prizren;
 - 1 peš. div.: zona Đakovica — Peć — Priština — Prizren;
 - 1 peš. div.: zona Gostivar — Uroševac — Kičevo.
- IV. — Preostale velike jedinice koje su sada u zoni a nisu određene za okupiranje pomenutih teritorija morale bi, ako je moguće, da se vrate u domovinu.
- U očekivanju te repatrijacije, pomenute velike jedinice imale bi sledeću dislokaciju:
- 3. alpinska grupa zona XI arm k
 - peš. div. „Ravena“
 - peš. div. „Asieta“: zona V arm. korp.
 - 1. brza divizija:¹⁴ zona predviđena za Brzi arm. korp.;
 - auto-transportna divizija „Pasubio“: sadašnja zona (Šibenik).
- V. — Definitivna buduća demarkaciona linija između teritorije pod nadležnošću 2. armije i teritorija koje su zauzele velike jedinice Albanije: Neretva.

¹⁰ Vidi dok. br. 4.

¹¹ Dopisom Generalštaba kopnene vojske br. 6593 od 28. aprila 1941. naređeno je da Komanda Auto-transportnog korpusa ostane privremeno u Splitu (vidi Arhiv VII, reg. br. 89/4, k. 72), odakle se 5. maja vratila u svoje mirnodopsko sedište Kremonu u Italiji (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/1—96, k. 53).

¹² i ¹³ Detaljnije o razmeštaju okupacionih trupa u Crnoj Gori, Hercegovini, Kosovu i zapadnoj Makedoniji vidi dok. br. 7.

¹⁴ Olovkom ispravljeno: „2. brza divizija“.

Dok se ne izvrši zamena trupa Auto-transportnog armijskog korpusa trupama Albanije, tu demarkacionu liniju mogao bi da predstavlja drum Gacko — Plana — Trebinje — Gruda.¹⁵

- VI. — Ovaj Generalštab predlaže da se smesta pređe na gore navedenu definitivnu dislokaciju, izvršivši neophodne pokrete.

Velike jedinice pomenute u paragrafu IV ostale bi zasada u zonama označenim u istom paragrafu: divizija „Friuli“ je sada prikupljena u zoni Postojne i zasad bi tamo ostala.

Artiljerijske i inženjerijske jedinice date kao pojačanje 2. armiji i one neposredno potčinjene ovom Generalštabu okupiće se blizu železničkih stanica radi daljeg upućivanja u mesta odakle su došle ili na druge zadatke.

- VII. — Očekujemo odobrenje tog Glavnog generalštaba pre nego što naredi otpočinjanje pokreta u vezi sa predloženom dislokacijom.¹⁶

ZAMENIK NAČELNIKA GENERALŠTABA KOPNE
VOJSKE

Za tačnost prepisa
Generalštabni potpukovnik
Načelnik odeljenja
R.¹⁷ Gacaniga
[R. Gazzaniga]

¹⁵ Vidi dok. br. 25.

¹⁶ Vidi dok. br. 4.

¹⁷ *Renco* (Renzo)

BB. 3

**UPUTSTVO GENERALŠTABA KOPNENE VOJSKE OD 20.
APRILA 1941. KOMANDI 2. ARMIJE O DISLOKACIJI JE-
DINICA NA OKUPIRANOJ TERITORIJI JUGOSLAVIJE¹**

Poverljivo.

Komanda 2. armije
Poverljivo — AR/2
Br7~3292
Stiglo 21. aprila 1941—XIX

GENERALŠTAB KRALJEVSKE KOPNENE VOJSKE
Operativno odeljenje I-odsek III

Br. 6018

V.P. 9, 20. april 1941—XIX

Predmet: Okupacija bivših jugoslovenskih teritorija

Priloga: 1

KOMANDI 2. ARMIJE

— V.P. 10

- I. — Dostavlja se na znanje toj Komandi kopija akta 6011² od današnjeg datuma, koji se odnosi na predloženu dislokaciju velikih jedinica te armije na teritorijama koje će verovatno biti pod našom okupacijom.
- II. — U vezi s tim:
 - a) — Demarkaciona linija, ranije dodirna linija između te i nemačke komande, moći će da se podvrgne izvesnoj izmeni;
 - b) — Uputstva u odnosu na dislokaciju vel. jedinica mogu se smatrati široko orijentacionim: ta Komanda će se pobrinuti da u opštem okviru koji je utvrđen bude određena najbolja dislokacija trupa koja će morati da odgovara sledećim uslovima:
 - sigurnost trupa i zona koje će biti okupirane;
 - dobar smeštaj trupa po konacima;

¹ Original (pisan na mašini) u-Arhivu VII, reg. br. 85/4—1, k. 72.

² Vidi dok. br. 2.

— što je moguće veće smanjenje auto-transporta za snabdevanje.

Najzad, u odnosu na tu dislokaciju treba obratiti pažnju na ono što je propisao Generalštab kopnene vojske telegramom br. 8407³ na dan 19. o.mes. u pogledu minimalnih snaga koje treba dodeliti detašmanima;

- c) — Ustrojstvo vel. jedinica određeno je u navedenom aktu 6011; potčinjenost vel. jedinica koje nisu određene za okupiranje teritorije i koje privremeno ostaju u zoni utvrđice ta Komanda.

Granice između arm. korpusa određene su radi orijentisanja i moći će da se podvrgnu izmenama za koje ta Komanda bude smatrala da su umesne;

- d) — Dislokaciju trupa i službi formacijski dodeljenih armiji utvrđice ta Komanda.

Sa artiljerijskim i inženjerijskim jedinicama koje su dodeljene kao pojačanje i sa onima koje su na raspolaganju ovom Štabu, treba postupiti kao što je naznačeno u paragrafu IV pomenutog akta 6011; dislokaciju artiljerije određice viši komandant artiljerije, prema posebnim uputstvima ovog Štaba.

- III. — Vel. jedinice određene za okupiranje, u vezi sa specijalnim zadatkom, nastaviće svoju redovnu obuku. Na isti način će postupiti i vel. jedinice određene da se vrate u domovinu sve dok se budu nalazile u zoni.
- IV. — Stvarno izvršenje pokreta koji zavise od predviđene dislokacije vel. jedinica obaviće se po naređenju ovog Štaba.
- V. — Zahtevi za transport u slučaju pokreta železnicom, koji su potrebni radi zauzimanja predviđene dislokacije, moraće da budu upućeni Delegaciji vojnog transporta u Ljubljani.
- VI. — Potvrditi prijem.

Pomoćnik nač. Generalštaba kopnene
vojske
[potpis nečitak]

³ Redakcija rie raspolaže tim dopisom.

BR. 4

NAREĐENJE VRHOVNE KOMANDE OD 21. APRILA 1941.
GENERALSTABU KRALJEVSKE KOPNE NE VOJSKE I VIŠOJ
KOMANDI ALBANIJE O DISLOKACIJI JEDINICA NA
OKUPIRANOJ TERITORIJI JUGOSLAVIJE¹

prepis

VRHOVNA KOMANDA — GLAVNI GENERALSTAB
Operativno odeljenje — 1. sekcija

Prot. br. 8403 op. *Poverljivo*

21. april 1941—XIX

Predmet: zaposadanje biv. jugoslovenské teritorije. —

GENERALSTABU KRALJEVSKE KOPNE NE VOJSKE
VIŠOJ KOMANDI ALBANIJE

Kao što je poznato, još su u toku pregovori između sila Osovine povodom definitivnog uređenja okupiranih teritorija bivše Jugoslavije.

Odluke koje slede, odobrene od strane Dučea, već uveliko vode računa o onome što će se odrediti i, mada nemaju definitivni karakter, ipak služe za orijentaciju.

Za neke zone određene su snage veće od onih koje će biti dodeljene čim se situacija bude definitivno raščistila.

2. ARMIJA

— XI arm. korpus smestiće se u Ljubljani sa jednom pešadijskom divizijom („Re“) pojačanom drugim jedinicama.

Divizija „Izonco“ će ostati privremeno u već okupiranoj zoni (Ribnica—Kočevje).

— V arm. korpus smestiće se u Rijeku sa divizijom „Sasari“ koja će gravitirati s one strane stare granice.

— Brzi armijski korpus² ostaće privremeno sa 1, 2. i 3. divizijom u zoni Ogulin, Otočac, Gospić, Gračac.

— VI arm. korpus smestiće se u Šibeniku sa divizijama „Lombardija“ i „Bergamo“ u zoni Zadar — Knin — Livno — Zadvarje — Split; auto-transportna divizija „Pasubio“ ostaće privremeno u zoni koju sada zauzima (Šibenik).

¹ Prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 26/2—1, k. 72.

² Korpo d'armata celere (Corpo d'armata celere)

VISA KOMANDA ALBANIJE

- XVII arm. korpus smestiće se u Cetinju i imaće:
 - 1 pešadijsku diviziju u zoni Dubrovnik — Mostar; privremeno će u toj zoni ostati oklopna divizija „Litorio" i auto-transportna divizija „Torino".
 - 1 pešadijsku diviziju u zoni Kotor — Cetinje — Skadar; oklopna divizija „Centauro" [Centauro] ostaće privremeno u već okupiranoj zoni (Kotor — Cetinje);
 - 1 grupu alpinaca u Podgorici.
- XIV arm. korpus smestiće se u Prizrenu i imaće:
 - 1 pešadijska diviziju na Kosovu naknadno će se izdati naređenje za razgraničenje zone.
 - 1 pešadijsku diviziju u Debru

Pomoćnik načelnika Gl. generalštaba
Guconi, s.r.

Za tačnost prepisa
Stabni p.pukovnik, načelnik odeljenja
(Renco Gacaniga)
Renco Gacaniga

BR. 5

**OVLASĆENJE KOMANDE 2. ARMIJE OD 24. APRILA 1941.
PREFEKTU RIJEKE O PROŠIRENJU NJEGOVE NADLEŽNO-
STI NAD SUSEDNIM OBLASTIMA I OSTRVIMA¹**

Komanda 2. armije

Odeljenje civilnih poslova
Br. prot. 109/civ. posi.

Kr. prefektura za Kvarner
Kabinet

27. apr. 1941—XIX

Br. 2259

Serijska I Kateg. 3/a Fase. 6

V.P. 10, 24. april 1941—XIX

Predmet: Opunomoćenje za riječku oblast. —

Ekselenciji dr Testi Temistoklu [Testa Temistocle]
Prefektu Rijeke

i na znanje:

Komandi V armijskog korpusa	—	<i>Vojna pošta</i>
Komandi VI armijskog korpusa	—	<i>Vojna pošta</i>
Komandi XI armijskog korpusa	—	<i>Vojna pošta</i>
Civilnom komesaru za Sloveniju	—	<i>Ljubljana</i>
Civilnom komesaru za dalmatinske pokrajine	—	<i>Zadar</i>
Intendantskom odeljenju 2. armije	—	<i>Vojna pošta</i>
Komandi Kr. karab. 2. armije	—	<i>Vojna pošta</i>
Vojnom sudu 2. armije	—	<i>Vojna pošta</i>
Obaveštajnom odeljenju 2. armije	—	<i>Vojna pošta</i>
Operativnom odeljenju 2. armije	—	<i>Vojna pošta</i>

Ovlašćujem ekselenciju dr Temistokla Testu, prefekta Rijeke, za vršenje civilne vlasti u riječkoj oblasti.

Teritorija njegove nadležnosti ograničena je sledećim raestima (sva uključno):

Dolina dei Noccioli² — Babino Polje — Prezid — Tršće — Gerovo — Biljevina — Crni Lug — Lokve — Bitoraj — Viševica — Veliki Smolnik — Cubrin Vrh — Alino Bilo —

¹ Prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 8/4—1, k. 869.

² Leskova dolina

Plan — M. Ostrogo³ — Spasac⁴ a takođe će obuhvatiti i ostrva Krk i Rab.

Navedena ekselencija biće neposredno meni potčinjena. — Civilni komesarijat Dalmacije nadležan je za zonu između Sinja (isključno) i reke Neretve i za ostrva: Pag, zadarska ostrva, Brač i Hvar.

General
Komandant Armije⁵
(V. Ambrozio)⁶, s.r.

Za tačnost prepisa
Brigadni general
Načelnik štaba
(E. de Blazio)⁷

³ Odnosi se na brdo Oštro.

⁴ Spasovac

⁵ U originalu: Comandante designato d'Armata (naznačeni komandant armije).

⁶ Vitorio Ambrozio (Vittorio Ambrosio), naznačeni general armije, 20. januara 1942. postavljen je na dužnost načelnika Generalštaba kopnene vojske, na kojoj se nalazio do 1. februara 1943, kada je zamenio Uga Kavalera (Ugo Cavaliere) na dužnosti načelnika Glavnog generalštaba i ovu obavljao do novembra 1943. godine.

⁷ Ettore de Blazio (Ettore de Biasio)

BR. 6

**DOPIS KOMANDE 2. ARMIJE OD 25. APRILA 1941. POTČI-
NJENIM KOMANDAMA O NADLEŽNOSTI CIVILNIH KOMESARIJATA SLOVENIJE I DALMACIJE¹**

KOMANDA 2. ARMIJE — ODELJENJE CIVILNIH POSLOVA

br. 11/civ. posi. — Poverljivo V.P. 10, 25. april 1941.

Predmet: Dužnosti zadaci civilnih komesarijata za okupirane zone.

KOMANDI V ARM. KORPUSA	—	<i>Vojna pošta</i>
KOMANDI VI ARM. KORPUSA	—	<i>Vojna pošta</i>
KOMANDI XI ARM. KORPUSA	—	<i>Vojna pošta</i>
KOMANDI AUTO-TRANSPORTNOG ARM. KORPUSA	—	<i>Vojna pošta</i>
KOMANDI BRZOG ARM. KORPUSA	—	<i>Vojna pošta</i>
CIVILNOM KOMESARIJATU SLOVENIJE	—	<i>Ljubljana</i>
CIVILNOM KOMESARIJATU PROVINCIJE DALMACIJE	—	<i>Zadar</i>
KR. PREFEKTURI RIJEKE (za riječke okupirane teritorije) ²	—	<i>Rijeka</i>
i na znaje:		
INTENDANTSKOM ODELJENJU 2. ARMIJE	—	<i>Vojna pošta</i>
VOJNOM SUDU 2. ARMIJE	—	<i>Vojna pošta</i>

U priloženom aktu izlažem šematski zadatke i nadležnosti civilnih komesarijata, podsećajući da sam u odnosu na neka naročita pitanja već dao uputstva putem posebnih odredaba.³

U cilju nedeljnog obaveštavanja ove Komande armije, komande arm. korpusa će, najkasnije do četvrtka, morati da dostavljaju šematski izveštaj o aktivnosti civilnih komesarijata.

GENERAL KOMANDANT ARMIJE
(V. Ambrozio)

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 1/4, k. 88.

² Vidi dok. br. 5.

³ Dopisom Komande 2. armije br. 88 A. C. od 23. aprila 1941. određena je Ljubljana za sedište civilnog komesara Slovenije, a Zadar za sedište civilnog komesara Dalmacije. Civilni komesar Slovenije bio je potčinjen 11. armijskom korpusu a civilni komesar Dalmacije 6. armijskom korpusu (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/4, k.

KOMANDA 2. ARMIJE — ODELJENJE CIVILNIH POSLOVA

Predmet: Dužnosti i zadaci civilnih
komesarijata. —

V.P. 10, 26. april 1941—XIX

Civilni komesari će morati da vrše svoju dužnost samostalno i sa širokom odgovornošću, stojeći neposredno na čelu raznih nadležtava za obavljanje poslova sopstvene nadležnosti, ali će biti neposredno potčinjeni komandantima arm. korpusa za sve ono što se tiče političke situacije, javnog reda uopšte, pitanja sigurnosti, aktivnosti i zadataka okupacionih trupa.

Civilni komesarijata vode računa o funkcionisanju državnih civilnih službi na nadležnim teritorijama i vrše kontrolu za koju je ranije bila nadležna jugoslovenska oblasna politička vlast prema propisima koji važe na odnosnim teritorijama, dok ne budu izvršene specifične izmene ili dok se ne ukinu.⁴

Stoga će civilni komesari nadgledati sve lokalne javne administracije kako ove ne bi prešle svoj delokrug, i da ne bi postupile suprotno važećim zakonima kao i političkim uputstvima italijanskih vojnih vlasti.

U vezi s tim navode se neki specijalni i glavni zadaci koji moraju biti rešeni:

- 1) — Uz prethodno ovlašćenje ove Komande ustanoviti odmah, zonu po zonu i tamo gde se smatra da je potrebno, civilne potkomesarijate, poveravajući ih licima dokazanog iskustva i sposobnosti.
- 2) — Svim sredstvima sprečavati svaku neprijateljsku aktivnost organizacija i pristupiti zauzimanju njihovih sedišta; zabraniti svaku aktivnost nacionalističkih udruženja, zauzimajući njihova sedišta i pristupajući detaljnom pretresu.
- 3) — Izvršiti pretres i onemogućiti rad (ukoliko to već nije učinjeno) konzulata neprijateljskih zemalja, kontrolišući sve konzulate, a naročito neutralnih zemalja, a na poseban način američke, portugalske, danske i holandske.
- 4) — Pružati pomoć pri pronalazanju i hapšenju svih nepoželjnih elemenata, naročito engleskih, francuskih, grčkih državljana.
- 5) — Čitavom stanovništvu treba razdeliti italijanske zastave, kako bi ove bile istaknute.

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 8 i 19.

- 6) — Odmah ukloniti sve slike pripadnika bivše kraljevske kuće i bivših jugoslovenskih državnika, a po nadležnostima i javnim lokalima staviti slike Kralja-Cara i Dučea. Činovnici javnih ustanova obavezni su da u službi usvoje rimski pozdrav i da ga propagiraju među civilnim stanovništvom. Po fasadama i po ulicama ispisivati izreke i Dučeove parole o fašizmu.
- 7) — Do najveće mere pomagati osnivanje pomoćnih centara fašističke stranke uz skladnu koordinaciju sa fašističkim organizacijama: „Dopolavoro“, ženskim i omladinskim organizacijama.
- 8) — Dati na znanje svugde i svima da će svaki napad na italijanskog vojnika ili civila biti kažnjen streljanjem.
- 9) — Vršiti cenzuru neitalijanskih novina, nedeljnih i mesečnih časopisa. Pristupiti odmah popisu štampe i političkom proveravanju svih izdavača. Potpomagati širenje italijanskih novina, naročito „Popolo d'Italija“, organa fašističke revolucije. Objavljivati dvojezična izdanja lokalnih novina.
- 10) — Zakazati odmah sastanak stručnjaka ili predstavnika raznih stručnih kategorija radi proučavanja svih ekonomskih problema, kako bi se što brže rešile razne teškoće.
- 11) — U finansijskom pogledu treba pristupiti:
 - a) — utvrđivanju svih novčanih fondova koji postoje pri javnim ustanovama, bankama, zavodima, itd.;
 - b) — blokiranju svih fondova;
 - c) — zabrani isplaćivanja stranih ustanova i protivnika na teritoriji koju smo mi okupirali, uz eventualno isplaćivanje odnosnih iznosa pri italijanskim bankama koje će se osnovati ili su već osnovane;
 - d) — zabrani iznošenja novca, kreditnih pisama, zlata, srebra, dragocenih predmeta i umetničkih vrednosti;
 - e) — štampanju svih taksenih vrednosnica fiskalne i poštanske prirode, obazrivoj primeni propisa koji su izdati i koji će se izdati u pogledu valute, naročito u odnosu na liru i na dinar. Treba naročito paziti da prilikom menjanja valute ne dođe do špekulacije od strane civila.
- 12) — Sto se tiče ishrane i cena treba usavršiti popis postojećih prehrambenih artikala i utvrditi redovnu potrošnju osnovnih artikala, kako bi se došlo do postepene

primene postojećih propisa u Kraljevini. Ovoj komandi treba odmah javiti o eventualnoj nestašici artikala, naročito prehrambenih, kao brašna, kukuruza, masnoća. Biće sačinjeni cenovnici robe prema novoj zameni dinara; treba sprečiti svaku prodaju robe na veliko potrošačima.

- 13) — Izvestiti ovu Komandu o eventualnom mešanju stranih firmi za prodaju proizvoda i svim sredstvima sprečavati širenje predstavnika stranih firmi, pomažući, međutim, najviše italijanske firme.
- 14) — Odmah razmotriti rad svih službi (vodovod, električna, gas i tramvaji, železnice, telefoni i razna transportna sredstva) i svim sredstvima raditi na njihovom poboljšanju.
- 15) — Što se tiče škola, s obzirom da su zatvorene, nije moguće ponovo ih otvoriti jer su se u mnogima smestile naše jedinice. Neka škole budu i dalje zatvorene a na kraju godine pristupiti ispitima bazirajući ocenjivanje na srednjim ocenama iz prvog polugođa; za redovne kurseve i ispite zrelosti važe gore pomenute srednje ocene, kao i one dobijene u sledećem školskom polugođu. Preporučuje se ispitnim komisijama da budu što više širokogruđe.
- 16) — Za sudstvo će uskoro biti izdata specijalna naređenja.⁵
- 17) — Državni ili banovinski činovnici: pristupiti odmah njihovom popisivanju i načiniti trebovanja za plate koje im pripadaju, imajući u vidu da će ih od 1. maja plaćati italijanska vlada.

BE. 7

**NAREĐENJE KOMANDE 9. ARMIJE OD 26. APRILA 1941.
POTCINJENIM KOMANDAMA O ZADACIMA I RASPOREDU
JEDINICA ARMIJE¹**

KOMANDA 2. ARMIJE
Poverljivo AR/2
Br. 3741
Stiglo 1. maja 1941—XIX

KOMANDA 9. ARMIJE
Operativno odeljenje

Br. 5020. Poverljivo — hitno. Vojna pošta 106/A,
26. aprila 1941.

Predmet: Zadaci i raspored 9. armije.

KOMANDI III ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI IV ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XIV ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVII ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XXVI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI DIVIZIJE „LENJANO" [LEGNANO] preko
Komande 11. armije
— „ — DIVIZIJE „LUI DI TOSKANA" [LUI DI
TOSCANA] preko Komande 11. armije
— „ — DIVIZIJE „SFORCESKA" [SFORCESCA] pre-
ko Komande 11. armije
— „ — ALPINSKE PEŠADIJSKE DIVIZIJE „TRI-
DENTINA" preko Komande XXVI a. k.
— „ — ALPINSKE PEŠADIJSKE DIVIZIJE „PUSTE-
RIJA" [PUSTERIA] preko Komande XXVI a.k.
— „ — ALPINSKE PEŠADIJSKE DIVIZIJE „KUNEN-
SE" [CUNEENSE]
— „ — ALPINSKE I GRUPE

i na znanje:
VIŠOJ KOMANDI ITALIJANSKIH ORUŽANIH SNAGA
U ALBANIJI
KOMANDI 2. ARMIJE²

¹ Prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 8/1, k. 86.

² Sa strane dopisano crvenom olovkom: „9. armiji treba poslati poslednju kopiju naše naredbe o okupaciji, koja će biti danas završena (2. maj)".

KOMANDI 11. ARMIJE
 KOMANDI ARTILJERIJE ARMIJE
 KOMANDI INZENJERIJE ARMIJE
 INTENDANTURI 9. ARMIJE

Karte:

Pregledna karta Jugoslavije 1 : 750.000 Vojnogeografskog instituta, izdanje 1941.

Karta Albanije 1 : 50.000. :

- I. U vezi sa situacijom nastalom usled kapitulacije jugoslovenske i grčke vojske, 9. armiji poverena je okupacija Albanije, južne Dalmacije do r. Neretve, kosovske i debarske oblasti.

Granice okupacione zone južne Dalmacije, kosovske i debarske oblasti vide se na priloženoj karti 1 : 750.000 za komande XIV i XVII armijskog korpusa (prilog br. I).³

II. *Raspored i sedišta jedinica armije.*

1 — <i>IV a.k.</i>	Komanda	— Berat
	Peš. div. „Ferara" [Ferrara]	— Đinokastro
	Peš. div. „Kačatori dele Alpi"
[Cacciatori delle Alpi]	— Korča
	Peš. div. „Siena"	— Berat
2 — <i>XIV a.k.</i>	Komanda	— Prizren
	Peš. div. „Pulje" [Puglie]	— Kukes
	Peš. div. „Firence" [Firenze]	— Debar
3 — <i>XVII a.k.</i>	Komanda ⁴	— Cetinje
	Peš. div. „Marke" [Marche] ⁵	— Dubrovnik
	Peš. div. „Mesina" [Messina] ⁶	— Cetinje
	Mot. peš. div. „Torino" ⁷	— Mostar
4 — I	alpinska grupa	— Skadar

Pored ovih potčinjene su 9. armiji sledeće druge velike jedinice, određene za eventualne potrebe u vezi sa okupacijom ili su na raspoloženju za drugu upotrebu:

— Peš. div. „Lupi di Toskana"	— Kutaj (zapadno od Berata)
— Peš. div. „Sforceska"	— Mavrova (jugoistočno od Valone)
— Peš. div. „Lenjano"	— Kumani (zapadno od Berata)

³ Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 24.

⁶ Vidi dok. br. 26.

⁷ Vidi dok. br. 4.

- Alp. peš. div. „Kunense" — Labinoti
- Alp. peš. div. „Pusterija" — Petrela
- Alp. peš. div. „Tridentina" — Ndroći

III. *Granice područja armijskih korpusa:*

- 1 — Između XVII a.k. i XIV a.k. severoistočni rukavac Skadarskog jezera, Velecik, Jezerce, Kaf'e Pločice, Žuti K., Žljeb, Mokra;
- 2 — Između XIV a.k. i IV a.k.: Proj Kavajes, Kavaja, Vrap, Q. Kokalites, Ma. Madhe, Allaj, M. Sebenik, Q. Thane (mesta IV a.k.), stara granica.

IV. *Velike jedinice Armije, koje prelaze u nadležnost 11. armije za okupaciju Grčke:*

- III a.k.: peš. div. „Pinerolo", „Taro", „Forli", „Areco" [Arezzo];
- XXVI a.k.: peš. div. „Venecija" [Venezia], „Parma", „Piemonte".
Sedišta velikih jedinica odrediće Komanda 11. armije u skladu sa potrebama okupacije.
Do toga vremena gore pomenute jedinice zauzeće sledeći privremeni raspored:
- III a.k.: zona Korče;
- XXVI a. k.: između Korče i Q. Barmask.

V. Pokreti će se vršiti prema priloženom pregledu (prilog br. 2)⁸. Za motorna vozila narediće potrebno intendantura 9. armije u sporazumu sa odgovarajućim štabovima divizija.

VI. Na osnovu ovog naređenja i novog rasporeda neka potčinjeni štabovi izrade odgovarajuće grafikone pokreta izveštavajući svakog dana o izvršenim pokretima i dostignutim marševskim ciljevima.

VII. Do novog naređenja Komanda armije biće u Shingjoni (Elbasan). Docnije će se premestiti u Tiranu. Potvrditi prijem.

Za tačnost
 NAČELNIK ŠTABA
 BRIGADNI GENERAL
 (Guljelmo Spikači)
 [Guglielmo Spicacci]
G. Spikači

KOMANDANT
 ARMIJSKI GENERAL
 (Alesandro Pircio Biroli)
 [Alessandro Pirzio Biroli]

⁸ Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

BK. 8

NAREDBA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA ALBANIJE OD 28. APRILA 1941. O POVERAVANJU SUDSKE VLASTI NA TERITORIJI CRNE GORE CIVILNOM KOMESARU SA SEDIŠTEM U CETINJU¹

VIŠA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA ALBANIJE

NAREDBA BR. 36

Glavni komandant oružanih snaga u Albaniji

Na osnovu ovlašćenja datog mu 9. novembra 1940—XIX od Dučea, Prvog maršala carstva, Komandanta operativnih trupa na svim frontovima — na osnovu Naredbe od 24. aprila 1941—XIX od Dučea, Prvog maršala carstva, komandanta operativnih trupa na svim frontovima, koja utvrđuje pravila u pogledu sudske uprave na teritorijama koje su sačinjavale jugoslovensku državu okupiranu od strane italijanskih oružanih snaga;

Na osnovu čl. 1 Naredbe od 28. oktobra 1940—XVIII

Naređuje

Na teritoriji Crne Gore vršenje sudske vlasti u smislu ratnog zakona poverava se civilnom komesaru koji će imati sedište u Cetinju.²

Teritorijalne granice nadležnosti civilnog komesara biće određene narednom naredbom.

Cl. 2

Civilni komesar, do dalje naredbe, potčinjen je Glavnom komandantu oružanih snaga (Albanije).³

¹ Prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 1/4—1, k. 738.

² Naredbom Benita Musolinija (Mussolini) od 22. maja 1941. „Ekselencija opunomoćeni ministar Macolini [Mazzolini Serafino] postavljen je za visokog komesara za područje Crne Gore“. Međutim, iz postojećih dokumenata se vidi da je on tu funkciju („civilni komesar“) obavljao već 29. aprila 1941 (vidi dok. br. 11; Arhiv VII, reg. br. 4/2—1, k. 740).

³ Naredbom Musolinija od 19. juna 1941. izmenjena je potčinjenost civilnog komesara. Članom 1. te naredbe određuje se: „Visoki komesar za teritorije Crne Gore okupirane od strane italijanskih oružanih snaga vrši svu vlast okupacionih vlasti u smislu ratnog zakona; a što se tiče vršenja civilne vlasti, dogovara se neposredno sa italijanskim Ministarstvom spoljnih poslova“ (vidi Arhiv VII, reg. br. 5/2., k. 540).

Cl. 3

Civilni komesar stara se oko reorganizacije i obnove funkcionisanja službe od javnog interesa zadržavajući, ako nađe za shodno, nadležstva, službe i osoblje crnogorske narodnosti bivše uprave.

Cl. 4

Ne prejudicirajući nadležnost vojne okupacione vlasti, ukoliko se odnosi na bezbednost okupacionih vojnih snaga i okupirane teritorije, civilni komesar stara se za zaštitu javnog poretka koristeći se snagama koje su za to određene.

Cl. 5

Ova naredba stupa na snagu danom njenog objavljivanja na vratima sedišta civilnog komesara. Ona će se izložiti i na tablama svih opština na području civilnog komesara.

Iz Glavnog stana Glavnog komandanta oružanih snaga Albanije 28. aprila 1941—XIX.

Načelnik glavnog generalštaba
Glavni komandant oružanih
snaga Albanije
armijski general
Ugo Kavalero⁴
[Ugo Cavallero]

Prepis overava
Divizijski general
načelnik štaba
A.⁵ Ferero, s. r.
[A. Ferrerò]

⁴ Ugo Kavalero početkom decembra 1940. postavljen na dužnost načelnika Glavnog generalštaba (Comandante superiore della 1^a Armata Maggiore Generale): Musolini je istovremeno uputio u Albaniju da bi tamošnjem komandantu trupa neposredno pomogao u stabilizovanju fronta prema Grčkoj i slamanju grčke protivofanzive. Pošto je njegova aktivnost u to vreme bila skoro potpuno apsorbovana vođenjem operacija protiv Grčke, Musolini mu je, 29. decembra, poverio i funkciju glavnog komandanta **oružanih snaga u Albaniji** (Comandante superiore della **1^a Armata Maggiore Generale**). U aprilskom ratu 1941. neposredno je komandovao italijanskim snagama koje su napadale Jugoslaviju iz Albanije. Sedamnaestog maja 1941. vratio se u Italiju i preuzeo funkciju načelnika Glavnog generalštaba. Zbog neuspeha italijanske vojske na svim frontovima, smenjen je 31. januara 1943. Posle kapitulacije fašističke Italije sklonio se kod komandanta nemačkog feldmaršala Alberta Kesselringa (Kesseltini), gde je 12. septembra 1943. izvršio samoubistvo. Vidi: Ugo Cavallero — Comando supremo, diario 1940—43 del Capo di S. M. G. (Vrhovna komanda, dnevnik načelnika Glavnog generalštaba 1940—43), Cappelli editore, Bologna, 1948, str. 3—16, 101, 444—448.

⁵ Alberto

BR. 20

**IZVEŠTAJ KOMANDE ŽANDARMERIJE U CRNOJ GORI OD
28. APRILA 1941. KOMANDANTU 11. BATALJONA KR. KA-
RABINIJERA O STANJU ŽANDARMERIJSKIH STANICA U
CRNOJ GORI¹**

KOMANDA ŽANDARMERIJE U
CRNOJ GORI
BR. 13
CETINJE, 28. APRILA 1941. GOD.

KOMANDANTU 11. BATALJONA KR. KARABINIJERA

Sedište

Na teritoriji podgoričke čete funkcionišu 2 straže i 8 stanica: Podgorica—Bioče—Golubovci, Gornji Kokoti, Brskut, Spuž, Danilov Grad i Vrela. Stanice: Tuzi, Skorać, Prifti, Vtor-nik², Zatrijebač, Martinići, Gornji Crnci i Zagarač potpuno su bez ljudstva.

Na teritoriji čete u Andrijevici funkcionišu 10 stanica: Andrijevica, Murina, Đulići, Kralje, Velika, Kolašin, Štitarica,) Mateševo, Lijeve Rijeka i manastir Morača. Stanice u Plavu, Gusinju, Grnčaru i Babinom Polju uzeli su Albanci.

Stanice Trešnjevik, Trepča, Šekular, Han. Drndarski, Han Garančić, Crkvina, Međurečje, Redice i Liješnje, potpuno su bez ljudstva.

Na teritoriji čete Nikšić funkcionišu 2 straže u Nikšiću i Savniku, i 19 stanica: Nikšić, Bukovik, Župa, Gornje Polje, Presjeka, Bogetići, Krstac, Vilusi, Donje Crkvice, Trubjela, Petrovići, Podbožur, Velimlje, Šavnik, Zabljak, Krš, Goransko, Pišče i Rudine.

Straža u Grahovu i stanice Grahovo, Trešnjevo, Kuside, Boan i Donja Brezna potpuno su bez ljudstva.®

PUKOVNIK KOMANDANT
ŽANDARMERIJE CRNE GORE
BELIZARIO LAZARI
[Belisario Lazzari]

¹ Prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 2/6—1, k. 740.

² Verovatno se odnosi na Vjeternik.

³ Izveštaj je napisan na osnovu pismenog zahteva komandanta 11. bataljona Kr. karabinijera od 27. aprila 1941 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/6—1, k. 740).

BR. 20

**IZVEŠTAJ MARCELA CUKOLINA OD 29. APRILA 1941.
ITALIJANSKOM POSLANSTVU U ZAGREBU O POLITIČKOJ
SITUACIJI U NDH¹**

Prot. br. 60

Zagreb 29. april 1941/XIX

Izveštaj iz Zagreba

Za vreme navedenog kraćeg boravka u Zagrebu imao sam mogućnosti da porazgovaram sa više osoba iz raznih krugova i društvenih slojeva toga grada i da steknem utiske koje ovde iznosim:

Svima je poznato i sasvim otvoreno se govori da se Pavelić vratio vrlo razočaran i moralno utučen sa sastanka koji je imao u Ljubljani 25. aprila sa našim ministrom Ganom.² Uzrok tome je činjenica da Pavelić nije postigao ono što je želeo u pogledu granica slobodne Hrvatske, koja bi, prema svim njegovim političkim člancima, intervjuima, obećanjima narodu itd. morala da obuhvati i Dalmaciju.

Pitanje Dalmacije jeste i sigurno će biti u središtu budućih diskusija, ali o tome ću govoriti kasnije.

Cim je stupio na vlast, Pavelić se okružio politički nedoraslim ljudima, spremnijim da vrše lične osvete nego da vladaju zemljom ili da pomažu šefu novog režima u njegovom ne baš lakom zadatku. Nespremni ljudi koji nemaju za sobom nikakvu političku ili upravnu karijeru, koji ne znaju ništa i koji su zaslepljeni vlašću i širokim ovlašćenjima koja im je dao Pavelić. Dovoljno je to što je na čelo političke policije, ustanove koja je sada više no ikada krajnje delikatna, pozvan jedan Kvaternikov sin, koji u Hrvatskoj poznaje vrlo malo ljudi, pošto je poslednje godine proveo u Italiji, pa prema tome čini ono što mu drugi kažu. Tako je uveden policijski režim terora, koji hapšenjima i internacijama pogađa najbezopasnije ljude. Ukoliko hapšenje i internacija ne predstavljaju grubu grešku ili nemaju karakter lične osvete, oni pogađaju ili ličnosti starih režima, politički kompromitovane, ili noseće ideje jugoslovenstva ili Jevreje koji su se istakli u političkom, privrednom ili finansijskom pogledu.

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 4/2, k. 869. Dokumentat je pronađen u arhivi poslanstva fašističke Italije u Zagrebu, pa je verovatno njemu i bio upućen.

² Vidi dok. br. 20, objašnjenje 2.

Ali hapšenja, i to vrlo brojna, vršila je i nemačka policija — Gestapo, koja je sada više nego ikad ovde prisutna sa čitavom svojom pedantno organizovanom i razgranatom mrežom, koja progoni lica osumnjičena za saradnju i vezu, čak i u prošlosti, sa engleskim faktorima, a naročito pripadnicima Intelidžens servisa u Jugoslaviji, koji su Nemcima dobro poznati. Neke Hrvate je Gestapo već deportovao u Nemačku.

Dok Nemci uveravaju u preciznost i korisnost mera svoje policije, ne slažu se sa Pavelićevom politikom proganjanja, koja stvara sektaštvo i mržnju među hrvatskim narodom. Nemci još ne napuštaju Mačeka i ne shvataju da će mačekovci, koji su dosad sačinjavali gotovo celokupno stanovništvo Hrvatske i čiji su bili prijatelji, biti razjurenjeni, jer bi lako mogla da nastane opasnost od građanskih nereda, koje bi Nemci hteli da izbegnu, s obzirom na njihovu nameru da idu dalje i na potrebu da radi toga imaju obezbeđeno zaleđe.

Nije naodmet spomenuti ovde da su Nemci još pre rata protiv Jugoslavije, možda pre godinu dana, ako ne i ranije, počeli da pripremaju detaljnu i solidnu političku i ekonomsku organizaciju, koja se mnogo oslanjala na partiju koja je tada dominirala, tj. na mačekovce. Pokazalo se takođe da je Maček svojevremeno, još pre no što je postao potpredsednik jugoslovenske vlade, kao šef svoje partije, ozbiljno pregovarao sa Nemcima u cilju stvaranja jedne autonomne Hrvatske, obezbeđujući nemačku podršku i političke granice.

Ozbiljni i pravi Hrvati, pa i oni koji su van ranijih i sadašnjih političkih borbi, Pavelića i njegovu bednu partiju smatraju sasvim veštačkom tvorevinom, koja ni po čemu nije odraz ni hrvatskog duha, niti ubeđenja, s obzirom da je Pavelićeva partija, od četiri i po miliona Hrvata, imala najviše 20—30 hiljada pristalica.

I sam dr Budak, koji je vrlo istaknut član nove Vlade, svojevremeno je bio mačekovac; Budak se odvojio od Mačeka prosto iz ličnih razloga a ne zbog različitih političkih pogleda.

Hrvatski narod je zasada jako naklonjen Nemcima, koji su u Zagrebu naišli na takav prijem kakav ni oni sami nisu očekivali; gde god se pojave, obasuti su cvećem i poklonima.®

³ Reč je o raspoloženju ustaša, kao i drugih profašističkih i separatističkih grupa u Hrvatskoj, koje su, nezadovoljne oduzimanjem hrvatskih teritorija od strane fašističke Italije, smatrale da se uz podršku hitlerovske Nemačke mogu uspešnije da suprotstave asoicijama italijanskih fašista. Znajući da su glavnu reč o bitnim pitanjima okupacione politike vodili nemačkoj okupatoru, često i ne tražeći safla^nost svojih saveznika i stavljajući ih pri tome pred svršen čin, oficijelni ustaški krugovi u Zagrebu su nastojali da se na razne načine dodvore nemačkim diplomatskim i vojnim predstavnicima.

U odnosu na nas dešava se suprotno: neprijateljstvo Hrvata prema Italiji raste iz dana u dan; kipti od neprijateljskih osećanja, a duboko neraspoloženje koje vlada u svim slojevima stanovništva svaki čas preti da poprimi mnogo veće razmere.

Razloge treba tražiti u činjenici da među Hrvatima vlada opšte mišljenje da će Dalmacija biti deo Italije i da će hrvatske nade, podržane stalnim Pavelićevim i Kvaternikovim obećanjima da će stvoriti slobodnu Hrvatsku, u kojoj će biti sve pokrajine nastanjene Hrvatima, pasti pred zahtevima Italije da prisvoji dalmatinsku teritoriju.

Nema nikakve sumnje da će pripajanje Dalmacije Italiji ozbiljno kompromitovati Pavelićev položaj prema Hrvatima, kao što nema sumnje da će Nemci, i pored toga što će nas pomagati u slučaju previranja ili nereda antiitalijanskog karaktera, gledati da iskoriste potpuno u svoju korist situaciju koja će nastati zbog škakljivog pitanja Dalmacije.

Poznato je da se Pavelićev režim održava jedino nemačkim bajonetima; kada Pavelić izgubi svoj autoritet zbog odricanja koja će morati da čini u korist Italije, jasno je da će Nemci to iskoristiti da bi se još više osetio teret njihovih interesa, da bi ojačali svoju već postojeću političku i ekonomsku organizaciju i da bi pomenute interese preneli u svoj dornen.

Treba još napomenuti da bi Pavelićev pad ili odlazak nemačke vojske izazvao još opasniju i neizvesniju situaciju u svim krajevima koji su naseljeni Hrvatima i da bi se to moglo

Iako je hitlerovska Nemačka formalno priznavala prednost fašističke Italije u odnosu na NDH, ona je iz mnogostrukih razloga podržavala ustaško rukovodstvo, nastojeći, da se ono učvrsti i konsoliduje, kako bi ova kvislinška tvorevina što potpunije udovoljila njenim ekonomskim i vojnim interesima. S druge strane, fašistička Italija je u stvaranju i pokušajima konsolidacije NDH videla smetnju u ostvarenju svojih ekspanzionističkih planova na Balkanu, te iz tih razloga nije pokazivala nikakav interes da ojača njen položaj. Sve ovo uticalo je na pronemačku orijentaciju ustaškog aparata i profašističkih grupacija u Hrvatskoj.' Vidi: telegram ministra inostranih poslova Nemačke Ribentropa (Joachim Ribbentrop) od 12. aprila 1941. Edmundu Vezenmajeru (Veesenmayer), Arhiv VII, H. Bon 4, sn. 235; Beleške o razgovoru Ribentropa i grofa Čana (Galeazzo Ciano) u hotelu „imperijal“ u Beču 21. i 22. aprila 1941, Documents on German foreign policy 1918—1945 (dalje: DGFP), United States, Gouvernement printing office, Washington, 1962, knj. XII, dok. br. 378 i. 385; izveštaj nemačkog poslanika u Zagrebu od 24. aprila 1941. Ministarstvu inostranih poslova, Arhiv VII, mikroteka-Dondon 2-H 297854; izveštaj nemačkog generala u NDH Gleza fon Horstenaua (Glaise von Horstenau) od 21. novembra 1941. nemačkom komandantu Jugoistoka, Arhiv VII, reg. br. 18/1, k. 70; poslanicu br. 1 ministra unutrašnjih poslova NDH dr Mladena Lorkovića od 5. januara 1942. poslanicima NDH u stranim zemljama, Arhiv VII, reg. br. 1/1—2, k. 241.

Na osetno odraziti na teritorijama okupiranim od strane H trupa.

Rezimirajući sadašnju situaciju u Zagrebu (ne uzimajući u obzir selo) može se reći:

1) Pavelić i njegova partija ne znače mnogo u masi i među intelektualcima bez prisustva nemačkih vojnika. Nemaju ni žena ni pristalica,

2) Neprijateljstvo prema Italiji u stalnom je porastu usled njena granica, naročito sa Dalmacijom,

3) U ovako neizvesnoj situaciji ne sklapaju se više poslovi, a ona je prestala, privredni život je paralizan.

4) Nemci su uputili svuda, naročito u Bosnu, svoje tehničke radi ispitivanja šuma, rudnika itd., da bi se snabdeli onim boljim čega ima. Mi smo zasada potpuno po strani.

5) Možda nam uskoro predstoje politički preokreti u Hrvatskoj, koji će, ukoliko se dese, nesumnjivo imati široke renesansne usuje među Hrvatima koji žive na područjima pod našom okupacijom, i ne samo tamo, već i u Istri, pa je s obzirom na to potrebno pažljivo pratiti razvoj sadašnje situacije.

(Marčelo Cukolin)
[Marcello Zuccolin]
M. Zukolin

BR. 11

JtEDBA CIVILNOG KOMESARA ZA CRNU GORU OD 29. JILA 1941. O STAVLJANJU POD SEKVESTAR IMOVINE BIVŠE ZETSKE BANOVI¹

NAREDBA BROJ 1

CIVILNI KOMESAR ZA CRNU GORU

Na osnovu čl. 1. Objave broj 36 od 28. IV 1941—XIX²

NAREĐUJE

CL 1.

Ostavljajući nedirnutu zabranu nad privatnim vrijednostima gotovina, obveznice, dragocjenosti, marke i sve druge vrijednosti koje pripadaju bivšoj Kraljevini Jugoslaviji a nati .¹ Original (odštampan na italijanskom i srpskohrvatskom jeziku)

izviru Vir, reg. br. 1/1—4, k. 739.

² Vidi dok. br. 8.

laze se u sjedištu bivše Banovine i u sjedištima podređenih njenih ustanova, stavljaju se pod sekvestar.³

Područna nadležstva će se starati za otpremu vrijednosti u sjedište bivše Banovine na Cetinju sa svim formalnostima koje su ranije bile na snazi.

Cl. 2.

Načelnik finansijskog odjeljenja bivše Banovine g. Plamenac Marko postavljen je za sekvestora dobara pomenutih u predašnjem članu i za njih *snosi* odgovornost.

Cl. 3.

Podizanje dobara pod sekvestrom može se dozvoliti samo od strane našeg funkcionera koji je u tu svrhu delegiran a koji će se pored toga starati za nadzor nad tekućom administracijom bivše Banovine.

Cl. 4.

Ova naredba stupa danas na snagu.

Cetinje, 29. aprila 1941—XIX.

Civilni komesar
Macolini s.r.

³ U prvoj polovini maja 1941, novim naredbama civilnog komesara za Crnu Goru, stavljena je pod sekvestar imovina Direkcije pošta u Cetinju (2. maja), Solane u Ulcinju, Narodne banke, Činovničke šteditonice, Kreditne, Trgovačke, Crnogorske i Hipotekarne banke (3. maja), Skladišta duvana u Podgorici, Jugoslovenskog društva u Podgorici, Carinarnice u Podgorici, Skladišta neprerađenog duvana u Baru, Skladišta prerađenog duvana u Baru (11. maja), Hercegovačke banke i Podgoričke banke (15. maja); a 18. maja sekvestirana su i skladišta trgovca Spasića u Cetinju i Podgorici (Vidi Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 739).

BR. 20

**IZVEŠTAJ CIVILNOG KOMESARA DALMACIJE OD KRAJA
APRILA 1941. O POLITIČKOJ I EKONOMSKOJ SITUACIJI
U DALMACIJI¹**

I Z V E Š T A J

Dana 15. aprila XIX inspektor Nac. faš. stranke Đordo Supiej [Giorgio Suppiej] izvestio me je da sam imenovan za Civilnog komesara za Dalmaciju i dao mi je potom prva uputstva.

U nameri da se odmah upoznam sa stvarnom situacijom na okupiranoj teritoriji, 16. ov. mes. uputio sam se sa pomenutim inspektorom Nac. faš. stranke na put radi izviđanja na kojem sam utvrdio:

1) Da je zona oko Zadra do Obrovca — Knina — Biograda n/mi ostrva već čvrsto držana i zaposednuta.

2) Zona preko te granice nije još faktično okupirana ukoliko nema italijanskih garnizona i ukoliko su gradovi i mesta u rukama hrvatskih Pavelićevih odbora, pomaganih od oružanih formacija, koji sebe smatraju saveznicima Italije i koji su razvili hrvatske ili bele zastave isključujući potpuno italijansku trobojnicu. Usled toga nemoguće je da Civilni komesar funkcionise preko zadarske zone.

Uputivši se u Sušak (Rijeka), da se predstavim Komandantu 2. armije, dobio sam usmena uputstva i izložio sam prva zapažanja, naime:

1) Stanovništvo svugde gladuje i neophodno je potrebno snabdeti ga na neki način hranom;

2) Potrebno je zadržati na položajima sve građanske funkcionere bivšeg jugoslovenskog režima da bi se osigurala služba;

3) Potrebno je pobrinuti se za isplatu prinadležnosti pomenutom osoblju;

4) Potrebno je imati saobraćajna sredstva za Civilnog komesara koji mora da putuje duž teritorije u dužini od 600 km i koji mora da poseti sva veća ostrva u njegovoj nadležnosti.

5) Potrebno je imati finansijska sredstva za funkcionisanje nadležnosa i za veće potrebe.

Vrativši se u Zadar, uvek sa inspektorom Nac. faš. stranke, nakon mnogih nezgoda zbog potpunog pomanjkanja brzih saobraćajnih sredstava između Rijeke i Zadra, pristupio sam poslu.

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 2/1—1, k. 540.

U Zadar je već bio stigao kolega Paolo Đanfelice (Gianfelice) iz Nac, direktorija Nac. faš. stranke, koji je bio meni upućen radi usklađivanja administrativnih poslova Komesarijata.

Odmah sam se pobrinuo da imenujem sreske i opštinske civilne komesare mjesto bivših sreskih načelnika i predsjednika opština važnijih mesta.

20. aprila u celoj zoni od Obrovca do Šibenika komesari su uredno preuzeli dužnost.

21. aprila otputovao sam da preuzmem Bansku ispostavu u Splitu, centar civilne vlasti za Dalmaciju.

Podban je odbio da preda dužnost izjavljujući da očekuje naređenja od vlasti u Zagrebu.

Bio je ipak prisiljen da to učini sa formulacijom da komandant okupacionog Korpusa, imajući i civilnu vlast, sam treba da je preda i niko drugi. Tako sam istoga poslepodneva preuzeo vlast u nadležtvima.

Sledećeg dana održao sam sastanak sa četrnaesticom šefova garantujući nastavak svih civilnih poslova, što je bilo primljeno sa mnogo ljubaznosti i očitom dobrom voljom od strane svih.

Zatim sam okupio četiri stotine službenika Ispostave koje sam pozvao da disciplinovano i marljivo rade po naređenjima fašističke vlade i Dučea.

22. aprila, po izričitom naređenju sekretara Nac. faš. stranke koje mi je saopštio inspektor Supiej, vratio sam se u Zadar, gde sam zatekao naređenje Komande armije da dođem u sedište 23. ov. mes. radi konferisanja sa načelnikom štaba armije gen. De Blazijem [De Biasio],

23. o.m. saopštenje generala De Blazija i naređenje da se odmah sa nadležtvom premestim u Šibenik.

Na moje prigovore odgovorio je da ne može drukčije odlučiti, jer je to naređenje sa višeg mesta.

Telefonirao sam u Rim sekretaru Nac. faš. stranke i dobio naređenje da u Zadru čekam dalje odluke.

Međutim, nastavio sam da imenujem razne sreske komesare, upotpunjujući kadrove i za ostrva okupirana na dan 22. i 23. ov. mes., tj. sa 12 sreskih komesara, osim osam opštinskih, i sa drugim funkcionerima za stranku i razne ustanove.

Glavni problemi

Situacija u Dalmaciji sa ekonomskog gledišta, ukupno uzevši, vrlo je teška, ukoliko su njeni izvori trostruki:

trgovina sa Hrvatskom i zaleđem Bosne i Hercegovine, prve sa prirodnim bogatstvima i rudama, treća sa odličnom produkcijom duvana;

prevoz proizvoda u lukama iz unutrašnjosti i za unutrašnjost Jugoslavije;

turizam.

Ove tri aktivnosti u današnjim prilikama gotovo su prestale.

Razmatrajući prilike ovog kraja od oko 900 hiljada stanovnika, koji su raštrkani po potpuno golim brdima i po užasnim selima, gde samo uz obalu imaju mogućnost za život, mora se zaključiti da je opšta ekonomska slika gotovo očajna.

Zbog toga je neophodno potrebno pomoći narod javnim radovima, osobito gradnjom puteva u cementu, budući da Split ima bogatu proizvodnju cementa, melioracijom u Metkoviću, Bokanjcu itd., nastavljanjem i dovršavanjem javnih radova koji su u toku na vodovodima, javnim zgradama (zgrade fašija i GIL-a²) itd.

Isto tako je potrebno pojačati postojeće industrijske aktivnosti — proizvodnju uglja, boksita, cementa, karbida, tkanina — osobito prvu, što može da doprinese nacionalnoj autarhiji.

Sigurno bi melioracije tla mogle osigurati hleb čitavoj Dalmaciji.

Raspoloženja stanovništva

Narod u Dalmaciji dočekao je italijansku vojsku vrlo srdačno.

Hrvati je smatraju saveznicom i osloboditeljkom od srpskog jarma.³

Srbi i pravoslavni smatraju je jamcem protiv hrvatskih nasilja.⁴

² GIL — Gioventù Italiana del Littorio (italijanska omladinska fašistička organizacija)

³ i ⁶ Vidi dok. br. 10, objašnjenje 2.

⁴ i ⁵ Reč je o raspoloženju velikosrpskih buržoaskih elemenata na pomenutom području, koji su povezivanjem sa italijanskim okupatorom pokušavali da očuvaju svoje klasne i ekonomske interese i koji, će nešto kasnije, po izbijanju narodnog ustanka u Hrvatskoj, postati glavno uporište četničke izdaje i preći na otvorenu saradnju sa okupatorom (vidi dok. br. 78, objašnjenje 4 i 5). Fašističkoj Italiji, čiji su se interesi sukobljavali sa interesima NDH, ovakvo raspoloženje pročetničkih velikosrpskih elemenata u potpunosti je odgovaralo, jer joj je omogućavalo da, pod plastom posrednika i tobožnjeg zaštitnika srpskog življa, ometa konsolidaciju i teritorijalne pretenzije ustaške „države“ i ujedno pružalo šanse da raspirivanjem šovinizma i zaoštavanjem odnosa između pojedinih jugoslovenskih naroda učvrsti svoj okupacioni sistem (vidi dok.

Kad se ukazala mogućnost da bi italijanska vojska mogla izvršiti definitivnu okupaciju, pojavili su se prvi potresi.

Pravoslavna manjina i stanovništvo zadarskog sreza nadaju se aneksiji Italiji.⁵

Hrvati se nadaju da će Hitler biti Vilson [Wilson] iz 1941. god. i svakako su nerasploženi protiv Italije.⁶

Ipak je sigurno da su seoske mase ravnodušne i da će rado prihvatiti Italiju ako im bude bolje nego u prošlosti (radi toga hitno su potrebni javni radovi).

U gradovima ima grupa spletkara, osobito Pavelićevih, koji se služe svim sredstvima a prave smetnje i traže nemačku pomoć.

Smatram, ipak, da će odlučno i energično držanje slomiti svaki otpor i na osnovu toga što Hrvati po svojoj strukturi sigurno ne spadaju među najodvažnije i najherojskije.

Sporedni problemi

1) Treba odmah repatrirati Italijane bivše neoslobođene Dalmacije, zaustavljajući eventualno povratak zadarskih izbeglica, da bi se u glavnim centrima Dalmacije stvorile aktivne italijanske i fašističke skupine.⁷

2) Potrebno je stvoriti jedinstvenu Dalmaciju, oduzimajući civilnoj upravi na Rijeci ostrva Rab i Pag, koji istorijski i geografski pripadaju zadarskoj opštini, i ostavljajući takođe pod upravom ovog Komesarijata dalmatinski teritorij Dubrovnika i Kotora koji po prirodi i po istoriji svakako pripadaju fašističkoj borbenoj federaciji u Zadru a sada su pod upravom Albanije.

3) Treba se odmah pobrinuti za snabdevanje, osobito pšeničnim i kukuruznim brašnom.

4) Treba odmah izvršiti razmenu novca, da se deblokira trgovina i uopšte ekonomski život.

5) Treba odmah odrediti isplatu prinadležnosti svim kategorijama činovnika bivše jugoslovenske administracije, koji su još uvek u našoj službi.

6) Cim se odrede granice, biće potrebno repatrirati u odnosne zavičaje sve one koji su slovenskog porekla a koji su se nastanili u Dalmaciji posle 1918. godine.

br. 192; Đuro Stanisavljević, Pojava i razvitak četničkog pokreta u Hrvatskoj 1941—1942, IDN Beograd, Zbornik radova, Istorija XX veka, IV, str. 18—20).

⁷ Depešom od 11. juna 1941. Musolini je izdao odgovarajuće naređenje svim prefektima Kraljevine, obećavši materijalnu pomoć povratnicima (vidi dok. br. 33).

ZAKLJUČAK

Opšta situacija se normalizuje i svakoga se dana poboljšava.

Javna služba funkcioniše gotovo normalno.

Ima nekoliko protitalijanskih ispada, mnogo manifestacija prihvatanja novih prilika i nekoliko oduševljenih manifestacija za Italiju i Dučea.

Civilni komesar
(Dr Atos Bartoluči) — [Athos Bartolucci]
Bartoluči

**NAREĐENJE KOMANDE 2. ARMIJE OD 1. MAJA 1941. POT-
CINJENIM KOMANDAMA O CENZURISANJU NOVINA I
PUBLIKACIJA ŠTAMPANIH NA TERITORIJI NDH¹**

KOMANDA 2. ARMIJE

Odeljenje civilnih poslova Poverljivo V.P. 10, 1. maj 1941.
XIX

Br. 44/Civ. posi. prot. Poverljivo

Prilog br. 7 istorijskom dnevniku
za 4. maj 1941. god. XIX

Predmet: Novine i publikacije

KOMANDI VI ARM. KORPUSA	— <i>Vojna pošta</i>
KOMANDI XI ARM. KORPUSA	— <i>Vojna pošta</i>
KR. PREFEKTURI	— <i>Rijeka</i>
(za okupiranu teritoriju Rijeke i Kupe) i na znanje:	— <i>Rijeka</i>
KOMANDI V ARM. KORPUSA	— <i>Vojna pošta</i>
KOMANDI BRZOG ARM. KORPUSA	— <i>Vojna pošta</i>
KOMANDI AUTO-TRANSPORTNOG ARM. KORPUSA	— <i>Vojna pošta</i>
KOMANDI KR. KARAB. 2. ARMIJE	— <i>Sedište</i>
VOJNOM SUDU 2. ARMIJE	— <i>Vojna pošta</i>
OBAVEŠTAJNOM ODELJENJU 2. ARMIJE	— <i>Sedište</i>

Rasturanje novina i publikacija uopšte na bivšim jugoslovenskim, sada okupiranim teritorijama, u hrvatskoj redakciji² a izdatih u Zagrebu ili u drugim gradovima u nadležnosti nove hrvatske države, treba da bude disciplinovano.

Stoga naređujem da se na pomenutim teritorijama zabrani rasturanje onih novina i publikacija koje idu pravcem sistematskog neprijateljstva prema Italiji ili nepopustljivog iredentizma.³

Nad ostalim novinama ili publikacijama normalno umere-
nim, povremeno vršiti poseban nadzor putem brižljive cenzu-

¹ Prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 7/1—1, k. 54.

² Odnosi se na NDH.

³ Dopisom Komande 2. armije pov. br. 60 od 1. maja 1941. naređeno je potčinjenim komandama da takođe ne dozvole „objavljivanje i isticanje naredaba, oglasa, itd. političkog karaktera“ izdatih od strane organa NDH (vidi Arhiv VII, reg. br. 2/5—1, k. 402).

re, a ukoliko budu objavljeni članci, vesti ili obaveštenja koja nisu u skladu sa našom političkom linijom, pristupiti sekvestraciji.

Slične mere primeniti i u pogledu novina ili publikacija na slovenačkom jeziku, a koje su eventualno izdate van okupiranih teritorija kao i u pogledu novina i publikacija koje dolaze iz inostranstva.

Za sve što se objavljuje na okupiranim teritorijama potvrđujem propis o prethodnoj cenzuri.

General
komandant armije
(V. Ambrozio)

Za tačnost prepisa
Brigadni general
Načelnik štaba
(E. de Blazio)

M.P.⁴

Sa cenzurom se počelo ali su potrebni oficiri ili poverljivi ljudi koji znaju hrvatski. Upoznati senatora Takonija [Tacconi].⁵

Alib.

⁴ Okrugli pečat: Komanda 2. armije — Rim.

⁵ Taj tekst je dopisan olovkom.

BR. 20

**NAREĐENJE KOMANDE 9. ARMIJE OD 6. MAJA 1941. POT-
CINJENIM KOMANDAMA O NADZORU NAD STAROM
ALBANSKOM GRANICOM I O DEMARKACIONOJ LINIJI
IZMEĐU ITALIJANSKIH, NEMACKIH I BUGARSKIH OKU-
PACIONIH TRUPA¹**

KOMANDA 9. ARMIJE
Operativno odeljenje

Br. 5422/op. prot. V.P. 106/A, 6. maj 1941 — XIX

Predmet: Nadzor nad starom granicom i demarkaciona linija.

KOMANDI XIV ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVII ARMIJSKOG KORPUSA
VIŠOJ KOMANDI KR. KARAB. ALBANIJE
VIŠOJ KOMANDI KR. FINANSIJSKE STRAŽE
ALBANIJE

i na znanje:

VIŠOJ KOMANDI ORUŽ. SNAGA ALBANIJE
KOMANDI IV ARMIJSKOG KORPUSA

- I. — Demarkaciona linija za okupacione zone naših trupa i one okupirane od strane nemačkih i bugarskih snaga jeste sledeća:
- put Kiseljak — Sarajevo; *deo žel. pruge*: Sarajevo — Prača — Ustiprača — Rudo; cesta Rudo — Priboj — Nova Varoš — Sjenica — Novi Pazar — Mitrovica; *deo žel. pruge* Mitrovica — Priština — Uroševac (sva mesta dodeljena Nemačkoj). —
 - St. Kačanik — Štrbce (mesta Bugarskoj) — Mušnikovo (mesto Italiji) — k. 2587 (Italiji) — Lešak (mesto Bugarskoj) — k. 1746 na 20 km jugoistočno od Tetova (Italiji) — Rasteš (mesto Bugarskoj) — Srbica — V. Crsko (mesto Italiji) —< Liska (mesto Bugarskoj) — obala jezera Ohrid od 5 km severno od Ohrida do 5 km južno od Ohrida — Resan (mesto Bugarskoj) — k. 2600 (Bugarskoj), preko u jugoistočnom pravcu do grčke granice južno od Bitolja.²

¹ Overeni prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 2/3, k. 666.

² Prema sporazumu između nemačke i italijanske vlade početkom jula 1941, demarkaciona linija u Sandžaku je pomerena na reku Uvac, tako da su bivši mileševski, pribojski, novovaroški i sjenički srez pri-

Sem toga, na severu, Neretva od ušća do Metkovića i deo puta i pruge Metković — Mostar — Lisičići — Sarajevo, a na jugu sadašnja albansko-grčka granica, predstavljaju granice nadležnosti za teritoriju 9. armije, zatim 2. i li.³

II. — *Prelaz lica:*

a) Preko stare albanske granice pa do demarkacione linije dozvoljen je samo onima koji poseduju propusnicu (zelenu) izdatu od strane Više komande Kr. karab. (proglas br. 2).⁴ Za hitne slučajeve pomenuta komanda je ovlašćena (osim za Crnu Goru i Dalmaciju i iz ovih krajeva) da opunomoći granične komande teritorijalne grupe Kr. karab. za prelaz pri izlasku iz Albanije, a komande Kr. karab. vel. jedinica raspoređene na okupiranim teritorijama kao i komandante mobilisanih bataljona Kr. karab. raspoređene u istim zonama za prelaze pri ulasku u Albaniju.

Propusnice izdate po ovlašćenju neće važiti više od 10 dana. Ti dokumenti će biti popisani u naročitom registru koji treba da bude ažuran.

pali italijanskom okupacionom području (vidi Arhiv VII — ust. dom. fond, reg. br. 59/1—2, k. 143-a i 56/5—1, k. 143-b, fond bugarskih okupacionih trupa, reg. br. 4/5, k. 3).

Isto tako i na Kosovu je u toku 1941. došlo do pomeranja demarkacione linije u korist italijanskih okupacionih trupa. Sporazumom nemačke Komande 2. armije i predstavnika italijanskih oružanih snaga od 31. maja 1941. područje jugoistočno od Prištine (sa gradovima Priština, Uraševac, Gnjilane) ustupljeno je italijanskim trupama, s tim što je železnička pruga Kačanik — Priština ostala pod nemačkom upravom (vidi Arhiv VII, nemački fond—mikroteka, NAV-T-501, r. 254/291). Prema telegramu nemačke Vrhovne komande nemačkom komandantu za Jugostok od 3. avgusta 1941. demarkaciona linija u rejonu Kos. Mitrovice, na osnovu ugovora nemačkog Ministarstva inostranih poslova sa Italijom, protezala se: „Od kote 1504 u jugoistočnom pravcu tako da ibarsku dolinu preseca 10 km zapadno-severozapadno od Mitrovice, odatle produžava paralelno sa žel. prugom Mitrovica — Uroševac, a na odstojanju 10 km zapadno od nje, do kote 800 kod Čikatova (pripada Italiji) — železnička obuka 5 km severodstočno od Čikatova (pripada Italiji) — Jugovići, severno od Prištine (pripada Italiji) — Propaštica (pripada Italiji) — kota 1154, 20 km severozapadno od Vranja — kota 1270, 10 km zapadno od Vranja. Ovde granica izlazi na granicu bugarske okupacione teritorije". (Vidi Arhiv VII, nemački fond — mikroteka, NAV-T-501, r. 254/244—5.)

³ Naređenjem Generalštaba kopnene vojske od 25. maja 1941. izmenjena je granica nadležnosti između 2. i 9. armije (vidi dok. br. 25).

⁴ i ⁵ Redakcija nije pronašla te proglase.

b) — *Kretanje lica u okupiranim zonama:*

Treba da bude odobreno od strane mesnih ili obližnjih komandi Kr. karab. (kao što je određeno članom 3 u proglasu br. 9).³

c) — *Prelaz preko demarkacionih linija o čemu pod br. 1.*

Naknadne odredbe.

III. — *Promet robe i valute preko albanske granice:*

a) — za robu i valutu koju prenose civili ostaju na snazi propisi izdati pre okupacije;

b) — slobodan je prenos materijala koji predstavlja redovnu dotaciju individualnu ili jedinica i namirnice vezane za potrebe jedinica;

c) — za ostali materijal i robu, koji ne predstavljaju pomenute dotacije, *slobodan prenos*, ali su komandanti jedinica obavezni da graničnim carinskim stanicama ostave spisak sa opisom robe (naravno taj materijal i roba treba da budu ograničeni na realne potrebe);

d) — *za valutu:*

— jedinica: slobodan prenos s tim da se graničnim carinskim stanicama ostavi (jasna) izjava;

— vojnika i civila: za sada ostaju na snazi stari propisi.

IV. — S obzirom na gornje

a) — Viša komanda kr. finansijske straže treba da uspostavi, sa vojnicima teritorijalne službe, nadzor duž albanske granice;

b) — vojne komande u oblasti vel. jedinica, sa ljudstvom mobilisanih bataljona kr. finansijske straže, II bataljonom (XVII A.K.) — III bataljonom (XIV A.K.), treba da obrazuju kontrolnu liniju valute i prometa sa grupama vojnika kr. finansijske straže, koje su raspoređene prema itinerima koji prelaze demarkacionu liniju, o čemu pod br. 1.

Za kontrolu kretanja lica u unutrašnjosti okupiranih zona ustanoviće se kontrolne stanice sa karabinijerima na putnim čvorovima koji su najpodesniji za takvu službu.

Neposredni sporazumi sa mesnim komanda-
ma kr. karabinijera i kr. finansijske straže.

ZA TACNOST PREPISA
kapetan šef odeljenja
(Dino Nizini)
[Gino Nisini]

ARMIJSKI GENERAL KOMANDANT
Pircio Biroli s.r.

M.P.⁰

BK. 15

NAREDBA MUSOLINIJA OD 6. MAJA 1941. O NADLEŽNO- STI IMENOVANJA VANREDNIH KOMESARA KOD BRO- DARSKIH DRUŠTAVA NA OKUPIRANOJ TERITORIJI JU- GOSLAVIJE¹

l/g *Kopija*

NAREDBA KOJA SE ODNOSI NA PRAVO IMENOVANJA VAN-
REDNIH KOMESARA ZA BRODARSKA DRUŠTVA NA TERITORI-
JAMA BIVŠE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE OKUPIRANIM OD STRA-
NE ITALIJANSKIH ORUŽANIH SNAGA

DUCE

Prvi maršal Carstva

Komandant trupa koje operišu na svim frontovima

Na osnovu čl. 8. Kr. ukaza br. 1415, od 8. jula 1938—XVI;
Na osnovu članova 15, 17 i 18 teksta ratnog zakona, odobren-
og gore navedenim Kr. ukazom:

Na osnovu Kr. ukaza br. 566 od 10. juna 1940/XVIII, kojim
se naređuje primena ratnog zakona na teritorijama države;
Razmotrivši potrebu da propiše pravila za obezbeđenje redov-
nog pomorskog saobraćaja na teritorijama bivše Kraljevine
Jugoslavije okupiranim od strane italijanskih oružanih snaga,

NAREĐUJE

Cl. 1

Za brodarska društva sa sedištem na teritorijama bivše
Kraljevine Jugoslavije okupiranim od strane italijanskih oru-
žanih snaga, mogu se imenovati vanredni komesari Naredbom

⁰ Komanda peš. divizije „Kačatori dele Alpi“

¹ Overeni prepis kopije (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br.
4/3—2, k. 872.

Vrhovne komande na predlog Ministarstva saobraćaja.

Vanrednim komesarima pripadaju prava koja su data redovnim upravnim organima društava.

Cl. 2

Pravila koja je propisivalo mesno zakonodavstvo u vezi sa objavljivanjem i čuvanjem osnivačkih akata trgovačkih društava važe, ukoliko se mogu primeniti, i za nadležne civilne komesare u pogledu postupaka imenovanja vanrednih komesara.

Cl. 3

Prilikom primanja dužnosti, vanredni komesari popisuju aktivnosti koje su im poverene. Popisivanju se pristupa u prisustvu jednog oficira, koga je delegirao mesni komandant ital. okupacionih oruž. snaga, i sadašnjeg zakonitog predstavnika društva, ili u nedostatku ili odsustvu ovoga, pred dvojicom svedoka.

Cl. 4

Vanredni komesari podnose tromesečni izveštaj o svom otpravljanju poslova nadležnom civilnom komesaru koji može da odobri akte van redovne administracije.

Cl. 5

Ova odredba je objavljena u Službenom listu Kraljevine Italije i putem depozita u 'odeljenjima civilnih komesarijata.

Iz Glavnog stana Oružanih snaga, 6. maja 1941—XIX

MUSOLINI, s. r.

Za tačnost prepisa

pukovnik
(M. Rola)²

Rola

. M.P.³

² Mikele Rola (Michele Rolla), načelnik Odeljenja za civilne poslove pri Komandi 2. armije.

³ Okrugli pečat: Komanda 2. armije — Rim

**DISLOKACIJA JEDINICA I USTANOVA 11. ARMIJSKOG
KORPUSA 16. MAJA 1941. GODINE¹**

DETALJAN PRIKAZ SITUACIJE TRUPA I SLUŽBI XI ARM. KORP.

u o ČASOVA NA DAN 16. MAJA 1941—XIX

Prilog br. 2 dopisu br. 4878 od 16. 5. 1941—XIX²

Jedinice	Dislokacija
<i>Komanda Arm. korpusa</i>	Ljubljana
Glavni stan	Ljubljana
209. odeljenje Kr. karab.	Ljubljana
210. odeljenje Kr. karab.	Ljubljana
376. odeljenje Kr. karab.	Ljubljana
46. poštanski ured	Ljubljana
<i>Trupe Armijskog korpusa</i> (koje nisu dodeljene divizijama)	
XI diverzantski bataljon	Velike Bloke
11. art. puk Arm. korpusa:	
komanda	Vrhnika
odred specijalista	Višnia Gora
LI divizion od 105/32	Vrhnika
LII divizion od 105/32	Grosuplje
LIII divizion od 105/32	Notranje Gorice
CXVII divizion od 149/13	Šmarje
CXLVII divizion od 149/12	Verd (Vrhnika)
77. baterija od 20 mm i	u toku je njeno dolaže-
79. baterija od 20 mm J	nje u Ljubljani
VII bat. za održavanje puteva	Škofljica
79. četa telegafista	Stožice
85. četa telegrafista	Studenec-Ig
107. četa radio-telegrafista	Vič
80. odeljenje foto-električara	Vič
111. radionica na kamionima	Vič
11. hemijska četa	Logatec
<i>Trupe za pojačanje Arm. korp.</i> (koje nisu dodeljene divizijama)	
3. alpinska grupa „Vale“ (Valle)	u toku je premeštanje u zonu Otočac

¹ Dokumentat (izvučen na geštetneru) u Arhivu VII, reg. br. 8/3—1, k. 69.

² Redakcija ne raspolaže dopisom br. 4878.

IV bataljon telegrafista	Studenc—Ig
44. pontonirska četa	Brest
<i>Službe Arm. korpusa:</i>	
<i>Sanitet:</i>	
91. sanitetsko odeljenje	Vrhnika
11. zubna ambulanta	Ljubljana
15. radiološka ambulanta	Ljubljana
V dezinfekciono odeljenje	Vrhnika
<i>Komesarijat</i>	
81. provijantsko odeljenje	Ljubljana (komanda) Skofljica Vrhnika (grupa)
<i>Transporti</i>	
11. automobilsko odeljenje	Ljubljana
11. odred teških automobila	Ljubljana (Šiška)
11. telefotografsko odeljenje	Vrhnika
11. fotografsko odeljenje	Vrhnika
11. odeljenje za izradu topografskih karata	Vrhnika
15. pokretni golubarnik Arm. korpusa	Udine (Videm)
<i>Veterinarska služba</i>	
115. veterinarska ambulanta	Kočevje
111. veterinarska ambulanta	Tomišelj

DIVIZIJA „GRANATIERI DI SARDENJA“

Jedinice	Dislokacija
Komanda divizije	Ljubljana
Glavni stan	Ljubljana , " *
8J. poštanski ured	Ljubljana
61. mešovito odeljenje Kr. karab.	Ljubljana
62. mešovito odeljenje Kr. karab.	Ljubljana
Odeljenje automobila	Ljubljana
I grenadirski puk:	Liubijana
komanda	Ljubljana
četa minobacača od 81 mm	Ljubljana
prateća baterija	Ljubljana
I bat.	Dravlje
II bat.	Ljubljana (5. četa u Policu)
III bat.	Ljubljana

II grenadirski puk:	
komanda	Kočevje
četa minobacača od 81 mm	Kočevje
prateća baterija	Kočevje
I bat.	Kočevje
II bat.	Ribnica
III bat.	Kočevje
XXI bataljon minobacača od 81 mm	Ljubljana (Studenc)
55. legija cr. koš.	
komanda	Dobrovo
55. bat. cr. koš.	Dobrovo
80. bat. cr. koš.	Horjul
182. mitraljeska četa	Dobrovo
121. četa topova od 47/32	Dravljje
13. artiljerijski puk:	
komanda	Ljubljana
I divizion	Ljubljana
II divizion	Ljubljana
III divizion	Ljubljana
baterija od 20 mm	Ljubljana
<i>Divizijski elementi inženjerije</i>	
21. mešovita četa telegr. i radio-telegr.	Ljubljana
54. četa za održavanje puteva	Ljubljana
26. odeljenje foto-električara	Ljubljana
Delovi službi:	
I sanitetsko odeljenje	Ribnica
21. hirurška ekipa	Ljubljana
53. poljska bolnica	Kočevje *
55. poljska bolnica	Kočevje
56. poljska bolnica	Logatec
63. poljska bolnica	Ljubljana
85. poljska bolnica	povučena u Postojnu
86. poljska bolnica	povučena u Postojnu
15. provijantska stanica	Ljubljana (Kodeljevo)
	grupe Kočevje
	Ribnica
18. pekarsko odeljenje	Ljubljana
126. odeljenje teških automobila	Ljubljana
21. odeljenje malih kamiona	Ljubljana

Jedinice za pojačanje:

XI mitraljeski bataljon	Dev. Marija sa detašmanima u: Zalogu (1 četa) V. Stanga (1 četa bez jednog voda) Štangarske Poljane (1 vod)
3. brdski bat. cr. koš.	Ljubljana
4. brdski bat. cr. koš.	Brod na Kupi
38. brdski bat. cr. koš.	Velike Lašče
239. terit.-mobilni bat.	Logatec
X terit.-mobilni bat.	Vič

PEŠADIJSKA DIVIZIJA „IZONCO“

Jedinice	Dislokacija
Komanda divizije	Novo Mesto
Glavni stan	Novo Mesto
59. poštanski ured	Novo Mesto
37. i 38. mešovito odelj. kr. karab.	Novo Mesto
14. odeljenje automobila	Novo Mesto
23. pešadijski puk.	
Komanda	Črnomelj
četa minobacača od 81 mm	Črnomelj
prateća baterija	Črnomelj
• I bataljon	Metlika (1 četa detaširana u Suhor)
II bataljon	Črnomelj
III bataljon	Črnomelj
24. pešadijski puk	
Komanda	Novo Mesto
četa minobacača od 81 mm	Novo Mesto
prateća baterija	Novo Mesto
I bataljon	Novo Mesto
II bataljon	1 četa detaširana u Stopiče
III bataljon	Št. Vid (1 vod detaširan u Zatičina)
XIV minobacački bataljon	1 vod u Višnji Grm
	1 vod u Sela

98. legija cr. koš.:	
Komanda	Trebnje
98. bat. cr. koš.	Trebnje
117. bat. cr. koš.	Žužemberk
98. mitraljeska četa	Trebnje
14. četa topova od 47/32	Novo Mesto
6. art. puk. peš. div.:	
Komanda	Novo Mesto
I divizion 100/17	Novo Mesto
II divizion 75/27	Gradec
III divizion 75/13	Novo Mesto
baterija od 20 mm	Novo Mesto ³
Divizijski inženjerijske jedinice	
40. četa za održavanje puteva	Novo Mesto
14. mešovita četa telegr. i radio-telegr.	Novo Mesto
30. odeljenje foto-električara	Novo Mesto
Delovi službi:	
115. sanitetske odeljenje	Novo Mesto grupe (Črnomelj Dvor)
61. poljska bolnica	Novo Mesto
54. poljska bolnica	Novo Mesto
14. hirurška ekipa	Novo Mesto
29. provijantsko odeljenje	Novo Mesto grupe f Crnomelj I Trebnje
14. odeljenje na kamionima	Novo Mesto
<i>Jedinice za pojačanje:</i>	
CXI mitraljeski bat.	Vinica
144. zaštitni bat. cr. koš.	Stari Trg
146. zaštitni bat. cr. koš.	Toplice
162. zaštitni bat. cr. koš.	Dvor
308. teritor. mobilni bat.	Novo Mesto u Crnomlju (1 vod) u Trebnju (1 vod)

M. P.⁴

³ Četiri voda kalibra 20 mm 6. artiljerijskog puka, naredjenjem Komande 2. armije br. 2833 od 14. juna 1941, premeštene su u Napulj radi upućivanja na afrički front (vidi Arhiv VII, reg. br. 15/3, k. 88).

⁴ Okrugli pečat Komande 11. armijskog korpusa

**IZVEŠTAJ CIVILNOG KOMESARA KOCEVSKOG OKRUGA
OD 14. MAJA 1941. CIVILNOM KOMESARIJATU ZA OKUPI-
RANE TERITORIJE SLOVENIJE U LJUBLJANI O SUKOBU
SA ANTIFAŠISTIMA NA MALOJ GORI KOD RIBNICE¹**

CIVILNI KOMESARIJAT ZA OKUPIRANU TERITORIJU
KOCEVSKOG OKRUGA

Br. prot. 24/pov. Kočevje, 14. maj 1941—XIX E.F.

Kr. civilni komesarijat za okupirane
teritorije Slovenije — Ljubljana
Stiglo 17. 5. 941 — XIX
Pov. br. 244

Predmet:

*Incident u opštini
Ribnica*

Fašisti Gracioli kom. Emiliju [Grazioli Comm. Emilio]
Federalnom sekretaru i
Kraljevskom civilnom komesaru

Ljubljana

Saopštavam Vam o incidentu koji se desio juče ujutru u opštini: na jednu patrolu sastavljenu od dva karabinijera i jednog žandarma u službi pretraživanja bio je ispaljen hitac iz vatrenog oružja koji je ranio žandarma u trbuh.

Odmah posle toga patrola, pojačana drugim karabinijerima, obilazeći polja u traganju za napadačem u blizini jedne kuće u šumi bila je napadnuta rafalima iz puškomitraljeza od strane tri lica; nastala je pucnjava u kojoj je jedan ubijen a jedan ranjen dok je treći uspeo da pobjegne,² u sukobu je uče-

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 3/3, k. 463.

² Do sukoba je došlo na Maloj gori, nedaleko od Svete Ane, kod Ribnice u Dolenjskoj, gde su karabinijeri u jednoj kolibi opkolili tri člana antifašističke organizacije TIGR (Trst—Istra—Gorica—Rijeka), koja se u toku dvadesetogodišnje okupacije razvila u Primorskoj. Tom prilikom je poginuo Danilo Zelen. Ferdo Kravanja Skalar (tada pod imenom Đuro Jovanović) bio je ranjen i prebačen u bolnicu u Ljubljani, odakle je uspeo da pobjegne. Kasnije (1944) poginuo je kao „sekretar Zapadnoprimorskog okruga“. Anton Majnik, učitelj iz Ribnice, uspeo je tada da se probije, a krajem oktobra 1943. i on je poginuo u borbi protiv neprijatelja. (Dr Metod Mikuž: Pregled razvoja NOB u Sloveniji, I, Vojno delo, 1956).

svovao i jedan odred II grenadirskog puka iz garnizona Ribnica.³

Naglašavam uverenje da je u ovom sukobu reč o redovnim članovima „Orjune“ koji će sigurno i dalje izazivati takve incidente.⁴ Potrebno je omogućiti komandama Kr. karabinijera da svoje zadatke izvršavaju tako da ih preduhitre. Stoga je potrebno poveriti komande pojedinih stanica ljudima odabranim među najboljima a naročito je neophodno da svakoj pojedinoj komandi budu upućeni stoprocentno poverljivi tumači. Do sada su se upotrebljavali kao tumači prve osobe na koje se naišlo i koje jedva nešto natucaju italijanski, međutim oni treba da služe i kao obaveštajci. Do sada sam samo od nemačkog živilja iz ove zone dobijao tačne podatke o situaciji. Od ostalih ljudi ništa se ne može saznati te je zbog toga apsolutno potrebno da se nađu poverljivi tumači za slovenački jezik.

U opštinama koje su naseljene Nemcima vlada mir i red dok u onima gde žive Slovenci ima stalno neprilika.

U svakom slučaju izbliza pratim razne situacije i održavam tesan dodir sa komandantom II grenadirskog puka koji je od juče počeo odlično da funkcioniše.

Poverljivo. Lično

M.P.

Civilni komesar
[potpis nečitak]

Otišao sam na lice mesta sa Lombardijem.
Biće predat sudu jedan kapetan Kr. karab.⁵

³ U Ribnici je tada bio dislociran 2. bataljon 2. grenadirskog puka divizije „Granatieri di Sardenja“ (vidi dok. br. 16).

⁴ Netačno. Orjuna je raspuštena još 1929. godine.

⁵ Taj stav je dopisan olovkom.

BR. 20

**PROGLAS MUSOLINIJA OD 17. MAJA 1941. O UPRAVNOM
I SUDSKOM USTROJSTVU NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE
OKUPIRANOJ OD STRANE ORUŽANIH SNAGA FAŠISTIČKE
ITALIJE¹**

PROGLAS VOĐE FAŠIZMA, PRVOG MARŠALA CARSTVA,
KOMANDANTA TRUPA KOJE OPERIŠU NA SVIM FRONTOVIMA,
OD 17. MAJA 1941—XIX

Upravno i sudsko ustrojstvo na teritoriji bivše Kraljevine Jugoslavije, koju su okupirale italijanske oružane snage.

DUCE
PRVI MARŠAL CARSTVA
KOMANDANT TRUPA KOJE
OPERIŠU NA SVIM FRONTOVIMA

Na osnovu čl. 6. Kr. Ukaza br. 1415, od 8. jula 1938—XVI, kojim se odobrava tekst Ratnog zakona;

Na osnovu čl. 15, 16, 17. i 18. teksta Ratnog zakona koji je odobren gore pomenutim ukazom;

Na osnovu Kr. Ukaza br. 566 od 10. juna 1940—XVIII, kojim se naređuje primena Ratnog zakona na teritorijama države;

NAREĐUJE

Glava I

Upravno ustrojstvo

' i

Cl. 1

(Vršenje civilne vlasti. Imenovanje civilnih komesara)

Na teritoriji bivše Kraljevine Jugoslavije, okupiranoj od italijanskih oružanih snaga, civilnu vlast, u smislu članova 16, 54. i 66. Ratnog zakona, vrše civilni komesari. Imenovanje i, ako bude potrebno, opozivanje civilnih komesara vrši se naredjenjem Vrhovne komande. Naredjenje, kojim se imenuje civilni komesar, određuje teritorijalno područje na kojem on vrši vlast.²

¹ Original (umnožen na geštetneru) u Arhivu VII, reg. br. 1/1—8, k. 72, reg. br. 3/2—1, k. 740.

² Naredbom Musolinija od 26. jula 1941. taj član je izmenjen u odnosu na civilnu vlast u Crnoj Gori (vidi dok. br. 68, napomenu 2).

Cl. 2.

(Potčinjenost civilnih komesara)

Civilni komesari potčinjeni su Vrhovnoj komandi. Ipak Vrhovna komanda može narediti da civilni komesar, u pogledu celokupne svoje vlasti ili pak jednog njenog dela, bude potčinjen mesnoj Komandi jedne velike jedinice okupacionih oružanih snaga.

U svakom slučaju civilni komesari dužni su da se pridržavaju uputstava, koja im izdaju komande pomenutih velikih jedinica, u pogledu svega što se odnosi na javni poredak, sigurnost i aktivnost okupacionih oružanih snaga.

Cl. 3.

(Nadležnost civilnog komesara)

Civilni komesar vrši sve dužnosti koje su pripadale, prema mesnim ustrojstvima, najvišoj državnoj pokrajinskoj vlasti.

Posebno, on se brine za obezbeđenje poretka i javnog života i pazi da se poštuju čast i prava porodice, život pojedinaca i privatna svojina, kao i religiozni običaji i vršenje crkvenih obreda.

Cl. 4.

(Civilni službenici na okupiranoj teritoriji)

Vlasti i civilni službenici okupirane teritorije ostaju i dalje na svojim dužnostima, prema ustrojstvima koja su ovde na snazi; ali civilni komesar, iz potreba političke, vojne prirode ili javnog reda, može narediti smenjivanje.

Civilni komesar ovlašćen je takođe da se brine o imenovanju civilnih službenika u slučajevima upražnjenih mesta.

Kad civilni komesar vrši imenovanja ili smenjivanje mesnih upravnih organa, koji se biraju, njihove dužnosti prenose se na jednog vanrednog komesara, izabranog prvenstveno između stanovnika teritorije.

Cl. 5.

(Izvršnost naređenja upravnih vlasti)

Odluke i mere upravnih vlasti na okupiranoj teritoriji, za koje je — prema mesnim zakonima — potrebno odobrenje, potvrda ili pristanak jedne više vlasti, nisu izvršne ako nemaju pristanak civilnog komesara, koji je ovlašćen da ih ne odobri

kad smatra da nisu pravilne i da ne odgovaraju potrebama civilnog stanovništva ili zahtevima okupacionih oružanih snaga. Ovaj pristanak zamenjuje odobrenje, potvrdu ili pristanak više vlasti koja nema svoje sedište na teritoriji okupiranoj od italijanskih oružanih snaga.

U svakom slučaju, pod pristanak, predviđen u prethodnom stavu, potpadaju mere koje imaju za predmet naređenja izdata celokupnom stanovništvu.'

Civilni komesar ovlašćen je da zatraži u svako doba da mu se saopšte bilo koja odluka ili mera gore pomenutih upravnih vlasti, ili da ih ukine ili da odgodi njihovo izvršenje.

Cl. 6.

(Pravo izdavanja naređenja civilnog komesara)

Civilni komesar može izdavati naređenja u pogledu građevinskih radova, sanitarne inspekcije, snabdevanja i potrošnje ili mesnih finansija, iz hitnih razloga javne koristi, a koja se odnose — u celini ili delom — na teritoriju sopstvene nadležnosti.

Prekršitelji naređenja predviđenih u prethodnom stavu biće kažnjeni, ako posredi nije neki teži prestup, zatvorom do šest meseci i novčanom kaznom od 5.000 lira.

Cl. 7.

(Propusnica za povratak na okupiranu teritoriju)

Stanovnici teritorije okupirane od italijanskih oružanih snaga koji su izbegli a imaju nameru da se vrate, moraju se snabdeti naročitom propusnicom izdatom od vojne vlasti i potvrđenom od *civilnog komesara*.

Glava II

O ustrojstvu sudova

Cl. 8.

(Sudski organi)

Na teritoriji bivše Kraljevine Jugoslavije okupiranoj od italijanskih oružanih snaga, pravosudne radnje po građanskim, trgovačkim i krivičnim sporovima vršiće i dalje sreski, okružni i apelacioni sudovi, shodno parničnim propisima koji su ovde na snazi.

Teritorijalna područja pojedinih sudskih vlasti ostaju i dalje u važnosti, osim odredbe sledećeg člana.

Cl. 9.

(Sudska područja)

Delovi teritorije koji su pripadali područjima sreskih, okružnih ili apelacionih sudova, a sedišta su im van ove teritorije, pripajaju se, naredbom komandanta okupacionih trupa, područjima sreskih, okružnih i apelacionih sudova na okupiranoj teritoriji.

Pomenuti komandant pobrinuće se za ovo, pošto sasluša nadležne građanske komesare. Naređenje će biti istaknuto na opštinskim tablama.

Cl. 10.

(Upotreba italijanskog jezika)

Na područjima sudova Sušak, Šibenik, Split, Dubrovnik i Kotor mora se upotrebljavati italijanski jezik:

1) u građanskim sudovima, za sudijske odluke, kad je u uvodnoj parničnoj radnji ili u tužbi upotrebljen ovaj jezik;

2) u krivičnim postupcima, za pretres i za sudijske odluke kad okrivljeni to zahteva.

U svakom slučaju, stranke i branitelji imaju pravo da se u parničnim radnjama služe italijanskim jezikom.

Cl. 11-

(Nadležnost vojnih sudova)

s/

Ostaje ha snazi nadležnost italijanskih vojnih sudova, shodno čl. 4. naredbe od 24. aprila 1941—XIX.

Isti vojni sudovi nadležni su za raspravljanje prestupa predviđenih naredbama izdanim na okupiranoj teritoriji.

Cl. 12.

(Izvršenje novčanih kazni)

Osude na novčane kazne, koje su izrekli vojni sudovi na teritoriji bivše Kraljevine Jugoslavije okupiranoj od italijanskih oružanih snaga, mogu se izvršiti uplatom u dinarima, prema kursu utvrđenom između italijanske novčanice i novčanice koja je zakonsko sredstvo plaćanja na istoj teritoriji.

Cl. 13.

(Žalbe Vrhovnom sudu)

Za teritoriju navedenu u prethodnom članu, nadležnost koja je već pripadala — shodno mesnim zakonima — Vrhovnom sudu prenosi se na apelacione sudove u Splitu i Podgorici za pobijanje odluka sudova dotičnih područja, a podnosi se italijanskom Vrhovnom kasacionom sudu za pobijanje odluka pomenutih sudova.

Glava III

Razne odredbe

Cl. 14.

(Rokovi i zastarevanje)

Počev od 10. juna 1941—XIX, ponovo počinju teći rokovi zakonski, ugovorni i zastarevanje, za koje je — čl. 3. Naredbe od 24. aprila 1941—XIX — bilo određeno mirovanje.

Cl. 15.

(Zabrana izvoza)

Bez prethodnog ovlašćenja nadležnog civilnog komesara, sa teritorije bivše Kraljevine Jugoslavije okupirane od italijanskih oružanih snaga, zabranjen je izvoz svega što ima umetničko-istorijsku, arheološku ili paleontološku vrednost.

Cl. 16.

(Objavljivanje)

Ova Naredba biće objavljena u Službenom listu Kraljevine.

Isto tako biće izvešena na opštinskim tablama teritorije bivše Kraljevine Jugoslavije okupirane od italijanskih oružanih snaga.

Iz Glavnog stana oružanih snaga
17. maja 1941—XIX

Musolini, s.r.

BR. 20

UGOVOR O ODREĐIVANJU GRANICA IZMEĐU NDH I FAŠISTIČKE ITALIJE POTPISAN U RIMU 18. MAJA 1941. GODINE¹

UGOVOR
O ODREĐIVANJU GRANICA IZMEĐU KRALJEVINE ITALIJE
I KRALJEVINE HRVATSKE²

ITALIJANSKA VLADA I HRVATSKA VLADA

želeći odrediti granice između Kraljevine Italije i Kraljevine Hrvatske³ u zajedničkoj težnji da se ustanovi teritorijalno uređenje, koje bi bilo siguran temelj za tesnu saradnju između obeju država

sporazumele su se u sledećem:

¹ Prepis ugovora (pisan na mašini, na italijanskom jeziku, sa fotokopijom karte na kojoj je uneta linija razgraničenja) u Arhivu VII, reg. br. 3|6—1, k. 309.

² Pitanje razgraničenja između fašističke Italije i NDH bilo je pokrenuto na pregovorima u Beču između Ribentropa i Čana (21. i 22. aprila 1941). Pošto se ovi nisu mogli složiti u pogledu velikih teritorijalnih zahteva fašističke Italije prema Hrvatskoj, odlučeno je da vlada fašističke Italije direktno pregovara sa NDH (Tajni arhivi grofa Ciana, Zora, Zagreb, 1952, str. 459—462). Posle pregovora između delegacija fašističke Italije i NDH, sa Čancm i Pavelićem na čelu, vođenih 25. aprila u Ljubljani i 7. maja 1941. u Tržiču, kao i kontakata preko poslanstava u Rimu i Zagrebu u međuvremenu i posle 7. maja, potpisani su u Rimu 18. maja 1941. tzv. Rimski ugovori, kojima su regulisani odnosi između fašističke Italije i NDH (vidi Dnevnik grofa Ciana, Zagreb, 1948, str. 238—246). Rimske ugovore sačinjavaju: Ugovor o određivanju granica između Kraljevine Hrvatske i Kraljevine Italije; Ugovor o jamstvu i o saradnji između Kraljevine Italije i Kraljevine Hrvatske (vidi tom V, knj. 1, dok. br. 224); Sporazum o pitanjima vojničkog značaja, koja se odnose na jadransko obalno-područje (vida dok. br. 20); Razmema pisama predsednika italijanske i predsednika hrvatske vlade o načinu upravnog uređenja onštine Split i ostrva Korčule i o pravima italijanske nacionalne manjine (vidi dok. br. 21); zaključni zapisnik (vidi tom V, knj. 1, dok. br. 224), kao i dogovor o ponudi hrvatske krune vojvodi od Spoleta i o njegovom prihvatanju (vidi Dnevnik grofa Ciana, Zagreb, 1948, str. 246).

³ Na ceremonijalu prilikom potpisivanja Rimskih ugovora (18. maja 1941) delegacija NDH, s Pavelićem na čelu, svečano je ponudila krunu hrvatskog kralja Zvonimira italijanskom kraljevskom domu, mada je za kralja NDH još 30. aprila 1941. određen vojvoda od Spoleta. Zbog toga se NDH u ovom i ostalim dokumentima Rimskih ugovora naziva kraljevinom. Međutim, zbog ustanka naroda u NDH protiv okupatora i zbog kasnijeg pogoršanja odnosa između NDH i fašističke Italije, do krunisanja vojvode od Spoleta za kralja NDH nije došlo. (Vidi Dnevnik grofa Ciana, str. 240; Tajni arhivi grofa Ciana, str. 463; Viktor Novak, Magnum Crimen, Zagreb MCMXLVIII, str. 577 i 578).

Član 1.

Priznaju se kao sastavnim delovima Kraljevine Italije:

Srezovi Kastav, Sušak, Čabar, a od sreza Delnice jedan deo linijom koja polazi od kote 710 (Biljevina), ide grebenom Starčev Vrh, Veliki Tomac, Oštrac, Rogozna i Brloško, stiže do administrativne granice sreza Sušak na vrhu Jelenčić (kota 1106) i zatim silazi visovima brda Gorica, Meč te kotama 623, 424 i 252 na more kod Bakarca, ostavljajući na hrvatskom području opštine Hreljin, Dol—Bakarac i Kraljevicu (Kraljevica — Smrika), sa istom lukom i raskrsnicom puteva koji tamo vode;

— otočić Sveti Marko, otoci Krk, Rab, i oni manji do u visini Jablanca;

— svi otoci zadarskog arhipelaga;

— područje obuhvaćeno linijom koja polazi od rta Privlaka, dostiže Planinski kanal, sledi njegovu unutarnju trasu do Novigradskog mora, nastavlja se duž gornje obale pomenutog mora, zahvata Bukovicu i, stigavši do toka Krke ispod mesta Pađene, silazi duž reke te se od nje odvaja tako da obuhvata celo područje Šibenika i Trogira te grad Split uključivši predgrađe a isključivši otoke Brač i Hvar;

— otoci Čiovo, Drvenik, Šolta, Vis, Biševo, Sv. Andrija, Jabuka i ostali manji koji leže oko njih;

— otoci Korčula i Mljet;

— srez koji obuhvata celu Boku kotorsku linijom koja dostavlja obalu na jednoj tački između Cavtata i Vitaljine i pe-
i'nje se prema severoistoku, uključivši Gruđu i masiv planine I Orjen, dok ne dostigne granicu s Crnom Gorom.

Radi jasnoće priložena je ovom Ugovoru karta razmere * 1 : 750.000, čiji je ona sastavni deo i u koju je unesen tok linije koja razgraničava gore navedena područja.⁴

Zaključice se posebna konvencija za administrativnu upravu grada Splita s predgrađima i Kaštelima kao i za otok Korčulu.⁵

Član 2.

Komisija sastavljena po pola od predstavnika italijanske Vlade i predstavnika hrvatske Vlade pristupiće što pre određivanju granica na terenu između Kraljevine Italije, uključivši Ljubljansku pokrajinu, i Kraljevine Hrvatske.

⁴ Jedan original te karte sa svojeručnim potpisima Musolinija i Pavelića nalazi se u ustaško-domobranskom fondu Arhiva VII, reg. br. 50/3—1, k. 238.

⁵ Vidi dok. br. 21, objašnjenje 2.

Konačno određivanje granica izvršiće se u duhu pravičnosti vodeći računa o geografskom položaju, o potrebama ekonomske prirode i o saobraćajnicama.

Clan 3.

Ovaj Ugovor stupa na snagu njegovim potpisom.
Na osnovu toga su opunomoćenici potpisali ovaj ugovor.
Sastavljeno u Rimu u dva primerka.⁶ 18. maja 1941—XIX.

MUSOLINI

ANTE PAVELIĆ

⁶ Iako je uobičajeno da se međudržavni ugovori obavezno pišu na jezicima ugovornih strana, to ovde nije slučaj. Ugovor je sastavljen samo na italijanskom jeziku, a što se vidi i iz karte o kojoj je reč u prethodnom objašnjenju. Isti slučaj je i sa ostalim ugovorima potpisanim 18. maja 1941. u Rimu. U kasnijem periodu NDH je sa fašističkom Italijom sklopila više ugovora, međutim, u njima je posebno naglašavano da su sastavljeni „u dva primerka: jedan na italijanskom i jedan na hrvatskom jeziku“ (vidi zbornik „Ministarstvo vanjskih poslova NDH, Međunarodni ugovori 1941“ (dalje: Međunarodni ugovori), Hrvatska državna tiskara, Zagreb).

BR. 20

SPORAZUM IZMEĐU NDH I FAŠISTIČKE ITALIJE OD 18. MAJA 1941. O STVARANJU DEMILITARIZOVANE ZONE NA PODRUČJU NDH KOJE SE GRANICI SA FAŠISTIČKOM ITALIJOM, O ODRICANJU NDH DA DRŽI RATNU MORNARICU I O PREVOŽENJU TRUPA FAŠISTIČKE ITALIJE PREKO TERITORIJE NDH¹

SPORAZUM
O PITANJIMA VOJNOG ZNAČAJA, KOJA SE ODNOSE NA
JADRANSKO OBALSKO PODRUČJE

Hrvatska vlada i Italijanska vlada,
uzevši u obzir ugovor o određivanju granica između Kraljevine Hrvatske i Kraljevine Italije, koji je danas potpisan,² sporazumele su se u sledećem:

Clan 1.

Hrvatska vlada se obavezuje da na otocima i na području između mora i linije označene na priloženoj karti,³ koja čini sastavni deo ovoga sporazuma, neće podići ni podržavati nikakvo vojno utvrđenje ili uređaj kopneni, pomorski ili vazduhoplovni, nikakvu vojnu (operacionu) bazu niti uređaj koji bi se mogao iskoristiti u ratne svrhe kao ni tvornicu ili skladište municije i ratnog materijala.⁴

Clan 2.

Hrvatska vlada izjavljuje da nema nameru da drži ratnu mornaricu, osim što će raspolagati naročito osposobljenim jedinicama za osiguranje policijske i finansijske službe.

Clan 3.

Obe vlade će naknadnim sporazumom utvrditi modalitete, po kojima će Italijanska vlada imati mogućnost da préveze

¹ Neovereni prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. lj/4i—1, k. 309.

² Vidi dok. br. 19.

³ Vidi kartu uz dok. br. 19.

⁴ U kasnijoj dokumentaciji italijanskih okupatora to područje se naziva demilitarizovanom zonom a vrlo često i „drugom zonom“. Prvom zonom je nazivano područje koje je fašistička Italija anektirala posle aprilskog rata 1941. godine, a trećom zonom — područje NDH između druge zone i demarkacione linije između trupa fašističke Italije i nacističke Nemačke.

svoje oružane snage preko hrvatskog područja obalskim kolskim putem Rijeka — Kotor i železničkom prugom Rijeka — Ogu- lin — Split i njenim eventualnim produženjem do Kotora.

Član 4.

Ovaj sporazum stupa na snagu njegovim potpisivanjem. Na osnovu toga potpisani opunomoćenici, propisno ovlašće- ni, potpisali su ovaj sporazum. Sastavljeno u Rimu, u dva originalna primerka 18. maja 1941—XIX.

DR ANTE PAVELIĆ

MUSOLINI

BK. 21

**PISMO PREDSEDNIKA ITALIJANSKE FAŠISTIČKE VLADE
MUSOLINIJA OD 18. MAJA 1941. PREDSEDNIKU VLADE
NDH PAVELIĆU O UPRAVNOM UREĐENJU OPSTINE
SPLIT I OSTRVA KORČULE I O PRAVIMA ITALIJANSKE
NACIONALNE MANJINE NA PODRUČJU NDH¹**

PREDSEDNIK ITALIJANSKE VLADE

PREDSEDNIKU HRVATSKE VLADE

Rim, 18. maja 1941—XIX.

Ekselencijo,

Čast mi je potvrditi Vam da će italijanska vlada u naj- kraćem roku pripremiti nacrt ugovora s hrvatskom vladom u pogledu upravnog uređenja opštine Split i ostrva Korčule.² Ona očekuje da će, slično odredbama Rapalskog ugovora i uza- stopnim sporazumima za italijanske manjine u Dalmaciji, biti italijanskim manjinama na ostrvima i na područjima jadranske obale, koji su sastavni deo Hrvatske Države, osigurano jamstvo, osobito što se tiče upotrebe italijanskog jezika i otvaranja škola te vaspitnih i nastavnih zavoda, kao i dobrotvornih i pomoćnih

¹ Redakcija ne raspolaže originalom dokumenta, te je koristila tekst objavljen (na italijanskom, i srpskohrvatskom jeziku), u zborniku „Međunarodni ugovori 1941“, str. 61.

² Do potpisivanja tog ugovora nije došlo. Redakcija ne raspolaže podacima da se uopšte i radilo na pripremi njegovog nacrt. Italijanske okupacione vlasti su prećutno prešle preko ovog Musolinijevog obećanja Paveliću i u opštini Split i na Korčuli, u duhu opšte politike fašističke vlade, pristupile sprovođenju istih mera italijanizacije kao i u ostalim anektiranim krajevima (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/9—11, k. 542).

ustanova. Odredbe koje tačno utvrđuju ta jemstva moći će se uvrstiti u gore pomenuti ugovor.

Izvolite, ekscelencijo, primiti izraze moga vrlo dubokog poštovanja.³

MUSOLINI

BR. 22

DEKRET KRALJA VITORIJA EMANUELA III OD 18. MAJA 1941. O ANEKSIJI DALMACIJE, BOKE KOTORSKE, DELOVA HRVATSKOG PRIMORJA I GORSKOG KOTARA I O OSNI-VANJU GUVERNATORATA DALMACIJE¹

KRALJEVSKI DEKRET SA ZAKONSKOM SNAGOM
od 18. maja 1941—XIX, br. 452

Uredjenje teritorija koje su postale sastavni deo Kraljevine Italije.

VITORIO EMANUELE III
PO MILOSTI BOŽJOJ I VOLJI NARODA
KRALJ ITALIJE I ALBANIJE
CAR ETIOPIJE

Na osnovu čl. 18 Zakona od 19. januara 1939—XVII, br. 129; smatrajući neophodnim i hitnim odrediti;
Saslušavši Veliko fašističko veće;
Čuvši Ministarski savet;
na predlog vođe fašizma, predsednika vlade;
odлучili smo i odlučujemo:

Clan 1.

Teritorije čije su granice određene prema priloženoj geografskoj karti,² koju je Vođa fašizma, predsednik vlade, po Našem nalogu, potvrdio, čine sastavni deo Kraljevine Italije.

³ Pavelić je istog dana potvrdio prijem pisma (vidi „Međunarodni ugovori 1941“, str. 63).

¹ Odluka je objavljena u Službenim novinama Kraljevine Italije (Gazzetta ufficiale del Regno d'Italia, god. 82, br. 133, od 7. juna 1941, str. 2240).

² i ¹³ Iz nepoznatih razloga karta nije nikad objavljena u Službenoj zbirci zakona i dekreta. Verovatno je istovetna s kartom — prilogom uz Ugovor o određivanju granica između NDH i Italije (vidi dok. br. 19).

Clan 2.

Od teritorija o kojima je reč u čl. 1 one koje se graniče sa Riječkom pokrajinom, ostrva Krk i Rab i ostala manja koja pripadaju okruzima pomenutih ostrva priključuju se Riječkoj pokrajini.³

Clan 3.

Ostala područja i ostrva Dalmacije o kojima je reč u čl. 1 sačinjavaju, zajedno sa sadašnjom Zadarskom pokrajinom, Guvernerat Dalmacije, koji obuhvata pokrajine Zadar, Split i Kotor.⁴ Kraljevskim dekretom će se utvrditi okružna područja dalmatinskih teritorija i odrediti kompetencije Guvernera i njegovi odnosi sa prefektima pomenutih pokrajina.⁵ Guverner će biti direktno potčinjen Dučeu, predsedniku vlade, i imaće svoju rezidenciju u Zadru.

Clan 4.

Uvešće se posebno upravno uređenje u opštinama Split i Korčula,

Na predlog vođe fašizma, predsednika vlade, ministra unutrašnjih poslova, u sporazumu sa ostalim zainteresovanim ministrima, doneće se, Kraljevim dekretom, odgovarajući propisi.⁶

Clan 5.

Kraljevska vlada je ovlašćena da na teritorijama o kojima je reč u čl. 1 objavi *Ustav* i ostale zakone Kraljevine,⁷ i da donese potrebne naredbe radi usklađivanja sa zakonodavstvom koje je tamo na snazi i posebno sa uređenjem koje će se utvrditi za opštine Split i Korčulu⁸ u smislu čl. 4.

Clan 6.

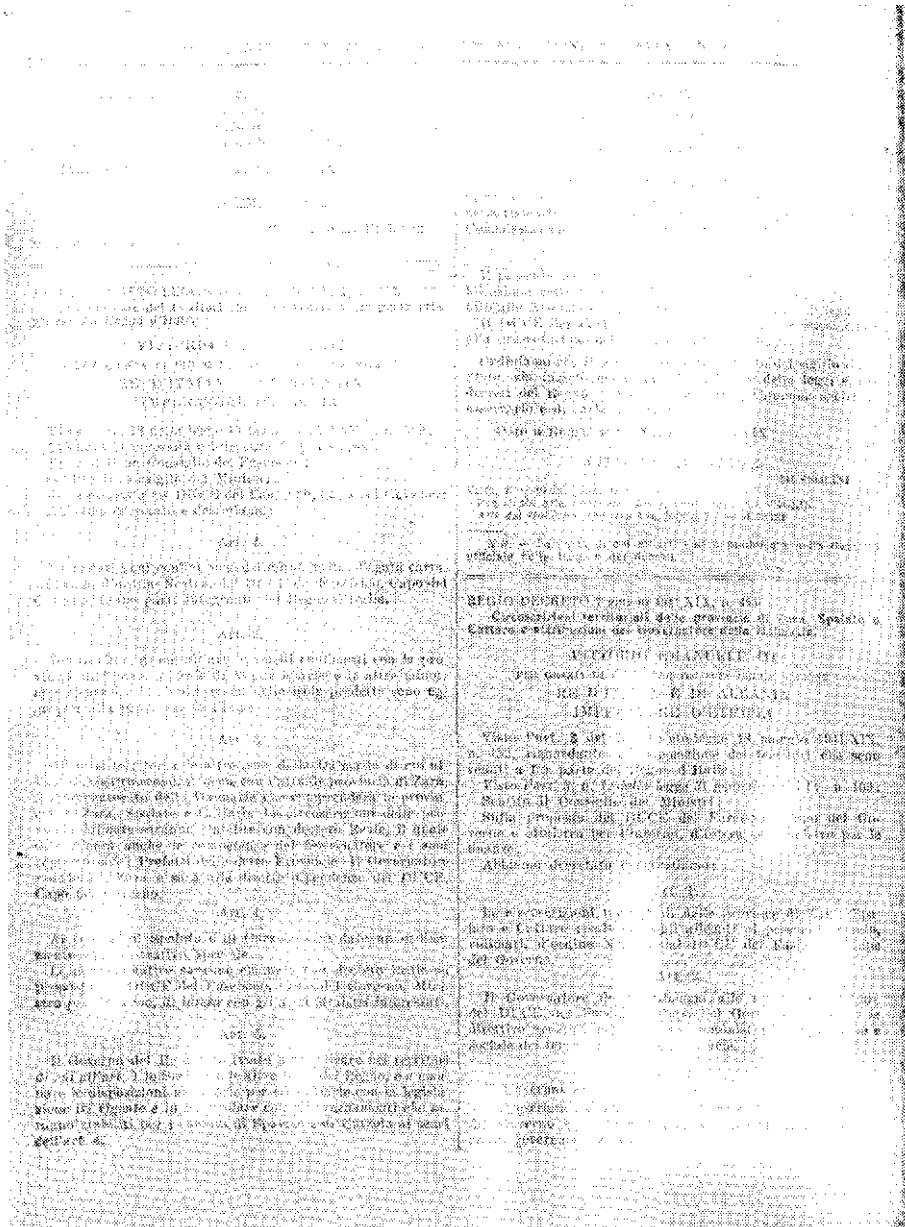
Do donošenja novih odluka, na područjima o kojima je reč u čl. 1. ostaju na snazi odredbe koje su izdale italijanske okupacione vlasti, izuzimajući one koje se odnose na vojne potrebe.

³ i ⁴ Vidi prilog-kartu uz dok. br. 19.

⁵ Vidi dok. br. 32.

⁶ i ⁸ Te dokumente redakcija nije pronašla.

⁷ Kraljevim dekretom od 26. decembra 1941, br. 1583, odlučeno je da se važnost osnovnih zakona Kraljevine Italije proširi na ova anektirana područja. Istim dekretom važnost tih zakona proširena je i na deo Slovenije (Ljubljansku pokrajinu) koji je anektiran kr. dekretom sa zakonskom snagom od 3. maja 1941, br. 291 (vidi „Međunarodni ugovori 1941“; Službeni list Guvernerata Dalmacije, god. II, br. 3, od 15. februara 1942).

Fotokopija dokumenta br. 22

Guverner Dalmacije i prefekt Riječke pokrajine, u odgovarajućim okruzima područja o kojima je reč u čl. 1, preuzimaju ovlašćenja već ustupljena civilnim komesarima gore navedenim odredbama.⁹

Clan 7.

Ovaj dekret stupa na snagu danom objavljivanja u *Službenim novinama* Kraljevine i biće predložen zakonodavnim skupštinama na uzakonjenje.¹⁰

Ovlašćuje se Vođa fašizma, predsednik vlade, da podnese odgovarajući nacrt zakona.

Naređujemo da ovaj dekret, snabdeven državnim pečatom bude uvršten u Službenu zbirku zakona i dekreta Kraljevine Italije, s nalogom svima onima na koje se odnosi da ga se pridržavaju i da ga izvršuju.

Dano u Rimu, 18. maja 1941—XIX

VITORIO EMANUELE
MUSOLINI

*Viđeno: Čuvar pečata: GRANDI¹¹
Ubeleženo kod Rai. suda, 7., juna 1941—XIX
Vladini spisi, registar 434, list 41 — MANCINI¹²*

NAPOMENA:

Geografska karta o kojoj je reč u čl. 1 biće objavljena u Službenoj zbirci zakona i dekreta.¹³

⁹ Vidi dok. br. 18.

¹⁰ Dekret je na potvrdu i sankcionisanje podnet tek 27. aprila 1943. kada su ga Senat i Fašistička komora proglasili za državni zakon (legge dello Stato). Vidi Službene novine Kraljevine Italije od 27. maja 1943, br. 123 — „Leggi i decreti — 1943 — num. 386“.

Vladini spisi, registar 434, list 41 — MANCINI¹²

¹¹ Dino

¹² Mancini

BR. 48

**NAREĐENJE KOMANDE 2. ARMIJE OD 20. MAJA 1941. POT-
CINJENIM KOMANDAMA DA NA TERITORIJAMA PRI-
KLJUČENIM NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ PREDAJU
CIVILNU VLAST HRVATSKIM VLASTIMA¹**

Telegram

Od Komande 2. armije

Komandi- V armijskog korpusa	Sušak
Komandi VI armijskog korpusa	
Komandi XI armijskog korpusa	Sušak
Komandi Brzog armijskog korpusa	
Ekselenciji prefektu Rijeke	Sušak
Civilnom komesaru Dalmacije	Split
Odeljenju Intendanture 2. armije	Sušak

4550. Dostavlja se na znanje i postupak sledeći telegram koji je stigao od Gl. št. vojske. Br 0410/Pers. U 13.05 sati 19. maja 1941. U vezi sa političkim sporazumima zaključenim u Rimu između Italije i Nezavisne Države Hrvatske naređujem.²

1. Od sutra, 20-og, sva civilna vlast nad teritorijama dodeljenim Nezavisnoj Državi Hrvatskoj koje su do danas bile pod italijanskom vojnom okupacijom prelazi na hrvatske vlasti.

2. Italijanske oružane snage koje se sada nalaze na teritoriji Nezavisne Države Hrvatske prestaju od sutra, 20-og, da imaju značaj i prava okupacionih snaga i dobijaju značaj trupa koje stacioniraju na teritoriji prijateljske i savezničke Nezavisne Države Hrvatske.

3. General Vitorio Ambrozio zaključiće potrebne sporazume sa hrvatskim vlastima radi izvršenja napred pomenutog.³ Musolini. Kraj depeše. Stoga naređujem sle-

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 15/3—2, k. 77.

² Reč je o sporazumu Musolini—Pavelić od 18. maja 1941 (vidi dok. br. 19, 20 i 21).

³ Dopisom br. 4600 od 21. maja 1941. komandant 2. armije izvestio je Generalštab kralj, kopnene vojske da je 20. maja razgovarao (u Zagrebu) s Pavelićem koji „je naglasio eventualno povlačenje italijanskih trupa sa okupirane teritorije“, a 21. maja sa Kvaternikom (u Karlovcu). Kvaternik je u ime Pavelića zahtevao da sve italijanske trupe na teritoriji NDH (uključujući i trupe južno od Neretve, koje su tada bile pod komandom 9. armije) budu potčinjene Komandi 2. armije, da italijan-

deće: 1) Prefekt Rijeke i civilni komesar za Dalmaciju i dalje će vršiti civilnu vlast na teritorijama njihove nadležnosti koje su priključene kraljevini Italiji. 2. Sreski civilni komesari na teritorijama priključenim Nezavisnoj Državi Hrvatskoj izvršiće što pre predaju odgovarajućim hrvatskim vlastima. 3. Za stručne i upravne službe ustanovljene od nekih ministarstava, koje deluju na teritoriji Nezavisne Države Hrvatske, starešine ovih službi moraće zahtevati specijalna naređenja od nadležnih centralnih vlasti. Potvrditi prijem.

General Ambrozio
AR

264_
20. maja 1941—18,45 sati

2

ske trupe (ograničene na jedan armijski korpus od dve divizije) ostanu „još neko vreme na hrvatskoj teritoriji" a zatim da budu svedene na jednu diviziju i da trupe NDH zaposednu odmah Mostar, Knin, Sinj i Trebinje, posle čega bi italijanske divizije počele da se povlače s te teritorije. Komandant 2. armije prihvatio je ove zahteve pod uslovom da budu ostvareni kada ih usvoji Generalštab i kada nađe za potrebno da naredi povlačenje (vidi Dnevnik 2. armije, Arhiv VII, reg. br. 1/1—S6, k. 53).

BR. 48

OBAVESTENJE GENERALA PIRCIJA BIROLIJA OD 23. MAJA 1941. KOMANDI 2. ARMIJE DA DIVIZIJA „MARKE“ (MARCHE) I BAZA DUBROVNIK PRELAZE U NADLEŽNOST 2. ARMIJE¹

PRISPELI RADIOGRAM

4880/O.M. Upućen 2. armiji, 9. armiji i Intendanturi.

Po naređenju Dučea, od 0 časova 24. tek. div. „Marke“ i baza Dubrovnik prelaze u nadležnost 2. armije. Neka se komanda 49. legije i XL bat. cr. koš., sada u Pljevlja — Trojica, premeste na teritoriju u nadležnosti peš. divizije „Marke“. Neka jedan bataljon peš. divizije „Mesina“ bude upućen u pomenuta mesta umesto komande legije i bataljona cr. koš. „Marke“. Policijski bataljoni na motociklima prelaze iz nadležnosti div. „Marke“ u nadležnost div. „Mesina“, premeštajući se u mesta koja će naznačiti komanda peš. div. „Mesina“. Komanda XVII arm. korpusa ostaje u Dubrovniku na raspoloženju ove komande, očekujući naređenja Generalštaba vojske.²

GENERAL PIRCIO BIROLI

Prispelo u 18,30 sati 23. maja 1941—XIX

Dešifrovao: Kapetan Manfreda

Komanda 2. armije
Poverljivo
Br. 4678
Prispelo 24. maja 1941.

³ Dostavljeno potpukovniku Kostamanji [Costamagna] od potpukovnika Kaštelanija [Castellani], Potpukovnik Kastamanja je kazao da naređenje ima izvršnu vrednost. Peš. div. „Marke“ može se potčiniti VI arm. korpusu i predstavljati diviziju za okupiranje južnog dela koje žele Hrvati, preko VI arm. korp. zatražena je dislokacija.⁵

Pisati VI korpusu da „Marke“ prelazi pod njegovu komandu.⁴

¹ Original prispele depeše (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br., 1/2, k. 76.

^a Prema načelnom planu Više uprave transporta Generalštaba kopnene vojske o ukrcavanju združenih jedinica i raznih odreda iz Albanije (prilog br. 1 uz dopis br. 31236 od 14. juna 1941) predviđa se da se Komanda 17. armijskog korpusa ukrca u Draču i preko Barija vrati u Rim od 11. do 24. juna 1941 (vidi dok. br. 35).

³ Pečat prijema.

⁴ i ⁵ Dopisano olovkom.

BR. 25

OBAVESTENJE GENERALŠTABA KOPNE NE VOJSKE OD 25. MAJA 1941. KOMANDI 2. ARMIJE O POMERANJU GRANICE NADLEŽNOSTI IZMEĐU 2. ARMIJE I VIŠE KOMANDNE ORUŽANIH SNAGA ALBANIJE¹

Generalštab vojske Komandi 2. armije. Br. 8327 — reči 75 —

25. V 1941. 11.25 časova. Granica nadležnosti između te Armije i Više komande oruž. snaga Albanije, ranije utvrđena na Neretvi,² pomera se na sledeću liniju: (karta 1 :100.000) između Hrvatske i provincije Kotor: drum Bileća—Gacko—Čermerno (2. armiji) — reka Drina. Prema tome divizija „Marke“, umesto Višoj komandi oruž. snaga Albanije, potčinjava se toj Armiji. Sto se tiče Kotorske provincije, koja u pogledu civilne vlasti pripada guverneru Dalmacije, formiraće se komanda trupa Kotor potčinjena Višoj komandi oruž. snaga Albanije.

Roata
— VI arm. korpusu i
intendanturi³
— **De Blazio** —

Komanda 2. armije
Poverljivo
" Br. 4713 AR 11
Stiglo 26. maja 1941—XIX

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 6/2, k. 76.

² Vidi dok. br. 2.

³ Dopisano olovkom.

⁴ Pečat prijema.

BR. 25

**IZVEŠTAJ VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA ALBANIJE
OD 25. MAJA 1941. KOMANDI 9. ARMIJE O PROŠIRENJU
TERITORIJALNE NADLEŽNOSTI DIVIZIJE „MESINA“ NA
CELU CRNU GORU¹**

RADIOGRAM

OD VIŠE KOMANDE ALBANIJE

KOMANDI 9. ARMIJE

i, radi znanja:

KOMANDI 2. ARMIJE

492 O/OM

Povodom telegrama 4880/OM² od 23. o.m. precizira se da je teritorijalna nadležnost pešadijske divizije „Mesina“ (18-e) proširena na celu Crnu Goru.

Severozapadna granica koja se poklapa sa onom koja je utvrđena za civilni komesarijat Crne Gore, koja se vidi iz dopisa 0 (nula) 7581/Op. 153³ u prepisu 2. armiji se 0 (nula) 8171/Op predstavlja liniju dodira između 2. armije i 9. armije.⁴

General PIRCIO BIROLI

V.P. 10, 25. 5. 41 — 2,30 sati
Dešifrovao major Troi

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 2/2, k. 76.

² Vidi dok. br. 24.

³ Redakcija nije pronašla taj dokumenat.

⁴ Vidi dok. br. 25.

BR. 48

IZVESTAJ KOMANDE 6. ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. MAJA 1941. KOMANDI 2. ARMIJE O POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU KNINA I GRAČACA¹

Bg/Kopija

Prilog br. 5 istorijskom dnevniku od 25. maja 1941. godine—XIX

KOMANDA VI ARMIJSKOG KORPUSA

Štab — Obaveštajno odeljenje

Br. 835/Obavešt—Poverljivo V.P. 39, dne 25. maja 1941—XIX

Predmet: Izveštaj br. 25

KOMANDI 2. ARMIJE

— *Vojna pošta 10* —

- 1) — Javlja se da će vođa ustaša u Kninu izdati uskoro proglas, kojim će se obznaniti srpskom stanovništvu da će oni koji su rođeni u srpskim oblastima — uključivši bivše oficire — morati napustiti hrvatsko tlo u roku od tri dana.

Vest je izazvala veliku pometnju među Srbima u Kninu.

- 2) — Govori se da je bivši predsednik opštine Knin — Nikola Novaković² — koji je pre nekoliko dana pobjegao iz ove varoši, pošao, u Rim da upozna naše centralne vlasti s kritičnom situacijom u kojoj se nalaze Srbi sa teritorija koje su uključene u hrvatsku državu.
- 3) — Veliki deo stanovništva Gračaca sa žalošću gleda na skori odlazak italijanskih trupa iz ovog mesta, bojeći se reakcije i nasilja od strane hrvatskih vlasti i ustaša.

Delovi ovih poslednjih stigli su u Gračac — iz Gospića — uveče 23. ov.m.

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 33/1, k. 54.

² Nikola Novaković Longo, poslanik JRZ u staroj Jugoslaviji. Za vreme okupacije saradivao sa italijanskim okupatorima, čineći im razne usluge pri razbijanju jedinstva ustaničkih snaga u Kninskoj krajini i jačanju četničkog pokreta. Još za vreme rata emigrirao u Italiju. Posle rata se vratio u zemlju, gde je i umro (vidi tom V, knj. 1, dok. br. 14, 20, 31, 36, 72 i 77).

4) — Stanovništvo svuda javno žigoše ponašanje nemačkih trupa na prolazu kroz ovu oblast.

Naročito se zamera zbog mučnih incidenata, koje izazivaju pijana vojna lica, i pomanjkanja ugladenosti prema ženskom polu.

5) — Predstavnici hrvatske vlade — u odnosima sa našim vlastima — uvek ističu želju za saradnju i sporazum sa Italijanima na svakom polju.

Oni izjavljuju da su ovo uputstva poglavnika, koji sebe smatra „Dućeovim marljivim učenikom.“

U nekim mestima dogodilo se i to da je hrvatski komesar koji je došao umesto našeg komesara zatražio od ovoga Dućeovu sliku, koja se nalazila u nadležstvu.

6) — Pod potpisom „Centralni komitet Komunističke partije Hrvatske“ krišom je štampan propagandistički letak, koji je antiosovinski i protiv Pavelićevog pokreta.³

Letak se obraća hrvatskom narodu, trudbenicima i trudbenicama, braći zemljoradnicima, Srbima u Hrvatskoj, hrvatskoj omladini i svima patriotima.

„Pavelićeva gospoda“ — obeležena kao sluge Hitlera i Musolinija — optužuju se da su pripremila porobljavanje domovine, koju — slobodnu samo na hartiji — ugnjetava okupatorova tajna policija.

Divnoj Dalmaciji — kaže se u letku — namenjena je gorka sudbina mučeničke Istre.

Letak podstiče *na slogu radnika i seljaka, protiv zajedničkog neprijatelja*, u teškoj borbi koju treba povesti i završava se pozivom celokupnom hrvatskom narodu da se bratimi sa vojnicima Italijanima, Nemcima i Mađarima — koji su i sami proleterci — radi širenja među vojskom komunističke ideje.

7) — *Vojna cenzura:*

Iz korespondencije, koja dolazi iz Zagreba, vidi se:

a) — „... nova vlada namerava da zavede strog režim i na univerzitetu. Studenti Jevreji i pravoslavni Srbi neće' biti pušteni na univerzitet, a Hrvati, ako ga budu hteli pohađati, moraće imati naročito odobrenje ustaških organizacija“.

„... veruj mi“ — dodaje se — „ovde ponovo vaskrsava stara Austrija ...“

³ Odnosi se na proglas CK KPH od polovine maja 1941 (vidi tom V, knj. 2, dok. br. 2).

- b) — „... tamnice su pune. Razgovarao sam sa nekim policijskim činovnikom koji me uverava da samo u Zagrebu ima preko 3.000 lica u zatvoru. Zatvoreni su gotovo svi predstavnici seljačke stranke, sem Mačeka, koji je interniran u Kupincu. Na stotine je deportovano u Nemačku ...”
- c) — „... počev od sutra Jevreji će morati nositi na grudima veliko slovo „2” (Židov—Jevrejin), a na leđima Solomonovu zvezdu. Osim toga moraju da sakupe na ime naročitog poreza iznos od 100,000.000 dinara u zlatu.

General
komandant Armijskog korpusa
R.⁴ Dalmaco
[Dalmazzo]

Pukovnik načelnik štaba
(A.⁵ Aliberti)
Aliberti

Za tačnost prepisa: -
Načelnik Obaveštajnog odeljenja
kapetan na službi u štabu
[Frančesko Mereu]
(Francesco Mereu)
Mereu

M. P.

⁴ Renco (Renzo)

⁵ Alberto

**OBAVESTENJE ITALIJANSKOG MINISTARSTVA RATA OD
28. MAJA 1941. KOMANDAMA ARMIJA I ARMIJSKIH KOR-
PUSA O KARAKTERU, POTCINJENOSTI I PRAVIMA CEN-
TARA VOJNE KONTRAObAVEŠTAJNE SLUŽBE¹**

DVOSTRUKI OMOT
POVERLJIVO

POVERLJIVO

MINISTARSTVO RATA

Br. prot. 135700 *Kabinet*

88. 21. 1.

Rim, 28. maja 1941—XIX

Predmet — Centri kontraobaveštajne služb

KOMANDAMA ARMIJA

Svima

KOMANDAMA ARMIJSKIH KORPUSA

Svima

U cilju da se izbegnu uplitanja koja bi mogla škoditi potrebnoj odgovornosti i efikasnosti akcije kontraobaveštajne službe, podsećam na sledeće:

— Da centri C.S.S.I.M.² imaju tajni karaktér i zavise direktno od ovog Ministarstva";

— da gore pomenuti centri imaju pravo preduzimanja inicijative u pogledu hapšenja i pritvaranja, čak i kao meru predostrožnosti, onih lica koja su kriva ili na koja se sa razlogom sumnja da vrše obaveštajnu delatnost protiv nas.

Prema tome, komande velikih jedinica ne treba da se interesuju za aktivnost pomenutih centara, koju reguliše i usmerava direktno centralni organ obaveštajne službe.

Državni podsekretar
Skuerdo³

¹ Prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 56/1, k. 449.

² C. S. S. I. M. — *Contra Spionaggio* ^*Servizio Informazioni Militari* (vojna kontraobaveštajna služba), /

³ Antonio Skuerdo (Scuero), general ,

KOMANDA XI ARMIJSKOG KORPUSA
— Odeljenje I.C.A. —

Br. prot. 1/1234 Pov.

V.P. 46, 6. juna 1941—XIX

Komandi divizije „Granatieri di Sardenja"	<i>Sedište</i>
Komandi pešadijske divizije „Izonco"	<i>Zona</i>
Višem oficiru Kr. Karab. XI arm. korpusa na znanje.	<i>Sedište</i>

Po naređenju
Pukovnik, načelnik štaba
— A.⁴ Prinčivale —
[Princivale]

M.P.

Major,
Komandant Kr. karab. XI arm.
korpusa (Gabriele Pianeze)
Pianeze [Pianese]

⁵Kr. karab. divizije „Izonco"
Kr. karab. divizije „Gran, di Sard."
209. mešovito odeljenje Kr. karab.
375. brzo odeljenje Kr. karab.
210. mešovito odeljenje Kr. karab.

⁴ Aldo

⁵ Sledeće adrese dopisane su crvenim mastilom.

BR. 48

DOPIS KOMANDANTA 11. ARMIJSKOG KORPUSA ÓD 28. MAJA 1941. VISOKOM KOMESARU LJUBLJANSKE POKRAJINE O POTREBI ZA BOLJOM SARADNJOM KARABINIJERA I VOJNIH KOMANDI U OPERACIJAMA ČIŠĆENJA¹

Operativno

2 kopije

02/5156 op.

V.P. 46, 28. maj 1941—XIX

Aktivnost okupacijskih trupa: policijska služba. —

EKSELENCIJI VISOKOM KOMESARU ZA PROVINCIJU

Ljubljana

Potčinjene trupe započele su sistematsko čišćenje teritorije, shodno priloženog akta (prilog 1).²

Za pretrase kuća, kao što je propisano u priloženom aktu, traženo je učešće Kr. karabinijera.

Prilažem, radi znanja (prilog 2),³ spisak prvih postignutih rezultata,⁴ iz kojih se može videti, ako izuzmemo česte nezgode koje se dešavaju pomalo svuda usled neopreznog rukovanja minama, kako je neophodan i koristan rad na započetom normalizovanju.

Ali Komanda 1. puka „Granatieri“ je izvestila da su Kr. karabinijeri izjavili da će prilikom budućih poduhvata ove vrste morati da dobiju odobrenje svojih pretpostavljenih.

Ovo navodi na pomisao da sve karabinijerske komande nemaju jasnu predstavu o izuzetnoj situaciji na ovom području.

Nesumnjivo, što se tiče poštovanja lične imovine i mesnih navika i običaja, postupka sa stanovništvom, poštovanja svih zakona i redovne službe karabinijera, ova zona se tretira kao i svaka druga provincija u Kraljevini.

Međutim, ako se uzmu u obzir nedavni ratni događaji -i da su baš ovde bile koncentrisane znatne snage jugoslovenske

¹ Kopija originala (pisana na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 48/1, k. 458.

² Reč je o naređenju Komande 11. armijskog korpusa br. 02/4859 od 14. maja 1941. o načinu zaposedanja okupirane teritorije, merama obezbeđenja i dislokaciji potčinjenih jedinica (vidi Arhiv VII, reg. br. 12/1, kut. 83).

³ Sa strane dopisano mastilom: „Prilog 2 — kopija priloga uz akt 2316 op. K-de div. „Granatieri“ od 26. maja 41. — naš akt 5139“.

⁴ Kao „prilog 2“ dat je prepis spiska vojnog materijala koji su jedinice divizije „Granatieri di Sardenja“ prikupile od 14. do 26. maja 1941 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 463).

vojske, jako naoružane i odgajene u mržnji protiv nas, da se ovo osećanje može smatrati danas samo kao pritajeno ali ne i ugašeno u stanovništvu, da je brz slom neprijateljske vojske doveo do napuštanja a time i do prikrivanja znatne količine ratnog materijala, i najzad, da u zoni ima mnogo agenata provokatora čiji je cilj da spreče smirivanje duhova i uređenje teritorije, nemoguće je ne priznati izuzetan karakter i važnost koji imaju operacije čišćenja u zoni i ne može se osporiti vojnički značaj policijskih operacija izvođenih u tu svrhu, koji one moraju imati.

Ovu karakteristiku izgleda, kao što je napred pomenuto, nisu imale u vidu sve teritorijalne jedinice Kr. karabinijera, te stoga — u cilju saradnje — iznosim ovo pitanje Vašoj Eks. koja se prilikom našeg jučerašnjeg zajedničkog razgovora složila sa gore navedenim gledištem, kako biste Vi izdali direktive Karabinijerskoj grupi u Ljubljani radi upoznavanja svih njenih potčinjenih sa ovom aktivnošću i potrebom da se brzo udovolji svim zahtevima koje će im — za označene ciljeve — uputiti nadležne komande garnizona.

Ovde se može spomenuti i potreba za boljim sastavom izvesnih manjih komandi teritorijalnih karabinijera.

Kao što će Vaša Eks. videti iz priloga ovome aktu br. 3⁵ u komandi Kočevje desio se nemio slučaj usled netaktičnosti jednog komandanta Kr. karabinijera, što je izgladeno tek na intervenciju komandanta 2. puka „Granatieri“, koga je sa slučajem upoznao civilni komesar.⁸

Rad. Kr. karab. u ovome slučaju obavlja se marljivo, s voljom i u tesnoj saradnji sa komandom garnizona. Ali s obzirom na izuzetno osetljivu situaciju koja je ovde stvorena, nužno je da komande karabinijera, od kojih su neke usamljene i udaljene, budu pod komandom aktivnih oficira i podoficira čije je iskustvo dokazano.

Osim toga, izgleda da je u svakoj stanici potrebno raspolagati tumačima. Ovu funkciju danas isključivo vrše bivši jugoslovenski žandarmi koji mogu, svesno ili nesvesno, obmanuti ispitivača. U nekim slučajevima, izvesni žandarmi, preduzumljiviji i inteligentniji od ostalih, izgleda da su tako reći preuzeli komandu od komandanta stanice ili stalnog odeljenja Kr. ka-

⁵ Sa strane dopisano mastilom: „Akt pešad. divizije „Granatieri“ br. 1753 od 24. V 41. — naš“.

⁶ Reč je o hapšenju nekoliko Nemaca — „folksdojčera“ iz s. Koče (kod Kočevja) od strane karabinijera te stanice, „optuženih za držanje oružja“. Uhapšene je italijanski civilni komesar Kočevja oslobodio na intervenciju mesnih funkcionera Nacional-socijalističke stranke koji su zapretili da će uputiti delegaciju u Berlin „da izloži stvar Fireru“. (Vidi Arhiv VII, reg. br. 1/1—8, k. 463).

rabinijera, naročito gde su bili u pitanju stari obveznici pozvani iz rezerve. Takođe nije redak slučaj da se viđaju patrole za pretraživanje sastavljene od jednog „teritorijalnog“ vojnika (uzetog od onih koji su dati karabinijskoj stanici za pojačanje i koji o vršenju karabinijske službe ne znaju ništa) i jednog bivšeg žandarma nad kojim vojnik može imati malo ili nimalo autoriteta.

— Naprotiv, izgleda da je potrebno da ovi žandarmi — koji nesumnjivo obavljaju vrlo koristan rad — budu uvek pod komandom naročito odabranih ljudi iz nacionalne policije, tako da ovi mogu stvarno vršiti uticaj ne samo sa bivšim žandarmima na stanovništvo, već i na same žandarme.

Na kraju iznosim mišljenje, opet u cilju uspešnije saradnje, da treba pristupiti pažljivoj reviziji komandanata raznih jedinica teritorijalnih karabinijera⁷ i otklanjati nepodesne, nesposobne i neiskusne, bilo da je nesposobnost posledica kratkog vremena službe i težeg shvatanja, bilo suviše dugog boravka van službe, posvećenog sasvim drugoj delatnosti, u kojoj je zaboravljeno ranije stečeno iskustvo.

Naročito u pogledu Kočevja, uzimam slobodu da naglasim korisnost da se tamo obrazuje, s obzirom na delikatnost sredine i momenta, jedna komanda čete umesto sadašnje stanice.

Gornje se dostavlja u vezi sa načelnom saglasnošću koju je Vaša Eks. bila ljubazna da dà na moje usmene predloge, prilikom našeg razgovora juče ujutro.⁸

GENERAL ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDANT -
M.⁹ Roboti
[M. Robotti]

⁷ Kraljevski, karabinijeri fašističke Italije su bili sastavni deo kopnene vojske i tretirani su (uz pešadiju, konjicu i artiljeriju kao njen poseban rod (arma dei carabinieri reali). Deo karabinijera potčinjen komandama teritorijalne odbrane (comandi di difesa territoriale), za razliku od onog koji se nalazio u sastavu operativnih jedinica, nazivan je teritorijalnim.

⁸ Poslednja rečenica dopisana je mastilom.

⁹ Mario

BK. 30

**IZVESTAJ KOMANDE 16. MOBILNOG BATALJONA KR.
KAKABINIJEKA OD 2. JUNA 1941. GUVERNATORATU DAL-
MACIJE O POTREBI DA SE PREDUZMU ENERGIČNE MERE
PREMA STANOVNIŠTVU PRIPOJENOG DELA DALMACIJE
KOJE JE KOMUNISTIČKI I PROTIVITALIJANSKI NASTRO-
JENO¹**

Komanda XVI mobilnog bataljona Kraljevskih karabinijera

Podsetnik, Pov. lično

1 Šibenik, 2. 6. 1941. XIX

Guvernatoratu Dalmacije

Zadar

Smatram svojom dužnošću da javim sledeće:

- Neki predstavnici vlasti u Šibeniku kao:
- Opštinski komesar komendator Nikoleti [Nicoletti]
- Komesar Javne bezbednosti
- Sekretar fašija²

nemaju, svaki na svom polju rada, potrebne energije. Komendator Nikoleti, osoba veoma ispravna ali slabić, vezan starim prijateljstvima, previše brani interese lokalnog srpskog i hrvatskog stanovništva ne vodeći računa o protivitalijanskim osećanjima i komunističkim idejama kojima su mnogi zadojeni, od kojih neki zauzimaju položaje u nadležnosti Guvernatorata. Komesar Javne bezbednosti, neodlučan, slabe energije, nije ravnodušan prema slabom polu.

Sekretar fašija, možda zbog pomanjkanja odlučnih ljudi koji bi s njime umeli dobro da sarađuju, do sada je malo uradio, dok bi ovde vrlo dobro došli batina i rici-

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 1/2—1, k. 540. Na prvoj strani, preko zaglavlja, dopisano crvenom olovkom: „Zahvaliti i uveriti da sam prefektu i federalnom sekretaru govorio da odu u Šibenik ne rekavši im da sam primio ovo pismo“.

² Faši (fasci di combattimento) osnovne su organizacije fašističke partije (il Partito nazionale fascista). U okviru fašija mogle su se formirati rejonske grupe, odredi i sektori. Njihov rad objedinjavale su federacije fašija (federazioni dei fasci di combattimento), koje su postojale po svim provincijama fašističke Italije.

nusovo ulje³, pošto su komunizam, protivitalijanstvo i jevrejstvo ujedinjeni protiv nas.

Dalmatinska zona koja je nedavno pripojena Italiji postala je pribežište mnogim Srbima, Jevrejima i Hrvatima koji su pobjegli sa teritorije države s kojom graničimo.

Italijani, naročito oficiri, su mišljenja da će nam se ova predusretljivost našeg Guvernerata jednog dana osvetiti ukoliko bi se ponovio slučaj Nadiže.⁴

Stanovništvo gaji prevratničke ili u najmanju ruku nesimpatizerske ideje prema Italiji, i u budućnosti, više-manje dalekoj, kad se bude smatralo pogodnim da se zona oslobodi od ovog nepoželjnog elementa, moraće se, kao i od Nemaca iz predela Nadiže, oduzimati imanja uz plaćanje sume vrlo tegobne za Italiju, dok bi se taj izgon danas mogao rešiti putem običnog sporazuma sa Hrvatskom ili jednim običnim dekretom o proterivanju, kao što je učinila nemačka vlada na teritorijama pripojenim Rajhu.

Tada bi u ove gradove mogli doći radni Italijani, odabrani, koji bi dali bez sumnje podstrek proizvodnji i trgovini Dalmacije.⁵

Potpukovnik komandant bataljona
Gualtiero Sestili
[Gualtiero Sestilli]
Sestili

M.P.

³ Napajanje ricinusovim uljem je jedan od načina koji su italijanski fašisti u Dalmaciji, i drugim našim krajevima, upotrebljavali pri zlostavljanju stanovništva koje je pružalo otpor pokušajima italijanizacije.

⁴ Verovatno se misli na povlačenje i tešku situaciju italijanske armije, oktobra—novembra 1917, nastalu izbijanjem nemačkih i austrougarskih trupa u dolinu Nadiže, nakon proboja italijanskog fronta kod Kobarida.

⁵ Depešom Musolinija od 11. juna 1941. izdato je uputstvo, u tom smislu, svim prefektima Italije (vidi dok. br. 33).

BR. 48

IZVESTAJ OBAVESTAJNOG ODELJENJA 2. ARMIJE OD 4. JUNA 1941. O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIJI VLASTI NA TERITORIJI NDH¹

KOMANDA 2. ARMIJE
Obaveštajno odeljenje

V. P. 10, 4. juna 1941—XIX

Komanda granične straže
XI armijskog korpusa
Prispelo 10. 6. 1941.
Br. 2599 Obav.

Komanda granične straže
XI armijskog korpusa
Sekretarijat
Prispelo 10. juna 1941.

I Z V E S T A J
BR. 16

POLITIČKA SITUACIJA

1.) Izvršeno prenošenje civilnih vlasti od naših vlasti na hrvatske² i dalje dovodi do incidenata i represalija od strane ustaša: mnogobrojna su hapšenja, pretresi, zaplene na štetu srpske manjine. Treba istaći da u Kninu ustaše, u njihovim kaznenim ekspedicijama, naročito noću, predvode franjevci, među kojima se najviše ističe otac Simić O. Vjekoslav.

U Dubrovniku su Srbi i Crnogorci opomenuti da se u roku od 3 dana vrate u mesta odakle su rodom: intervencijom naših vojnih vlasti ublažena je ova nepromišljena mera. Slična opomena data je u Gračacu u pogledu tamošnjih Srba.

Tako zlostavljane manjine, izuzev jednog slučaja do kojeg je došlo u Ogulinu, zasad još nisu reagovale; međutim izgleda da nameravaju da to učine čim se italijanske trupe povuku sa teritorije.

Tvrđi se da u očekivanju toga i u tom cilju veći broj Srba je dobrovoljno napustio sela i naoružavši se otišao u šumu. Iz toga sledi da se evakuacije italijanskih trupa svi boje; i stvarno, mnogi rukovodioci javnih uprava iz Dubrovnika zatražili su od naših vlasti da ih unapred izveste o svom odlasku.

S druge strane ustaše nastavljaju aktivno čišćenje četnika, čija je delatnost osetna naročito u Gračacu i Jasenku (15 km

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 4/2, k. 454

² Civilna vlast je prenesena na organe NDH 20. maja 1941 (vidi dok. br. 23).

jugozapadno od Ogulina), gde se njihov broj penje navodno na preko 100.

I dalje pristižu leci komunističke propagande prikupljeni u raznim mestima, što pokazuje ne samo nastavak delovanja, već lagano i progresivno neprekidno propagandističko širenje partije.

U noći između 29. i 30. maja u Šibeniku su kredom i ugljenom precrtavani natpisi koji su veličali Dučea i fašistički grbovi naslikani na gradskim zidovima.

Situacija u celini dovodi do toga da hrvatske vlasti ispoljavaju veliko poštovanje prema italijanskim vlastima; nije nemoguće da se to dešava i usled sugestije odozgo, kao što je već objavljeno iz neposrednog izvora.

2.) Vlada je izdala novu naredbu o seoskim nepokretnim imanjima, na osnovu koje će se hrvatskim seljacima vratiti zemlje koje su im, svojevremeno, bile eksproprisane srpskom reformom. Stotine hiljada hektara povratkom hrvatskom seljaštvu omogućiće povećanje proizvodnje — naročito u istočnoj Hrvatskoj koja je najteže pogođena srpskom merom — koja će koristiti unutrašnjoj i vanjskoj ekonomiji.

ORGANIZACIJA

3.) Izgleda da definitivna formacijska organizacija pešadijskih pukova treba da obuhvati i jednu četvu topova od 37 mm, od dva voda po četiri oruđa svaki. Pri zagrebačkim pukovima pomenute čete već se navodno formiraju sa trofejnim materijalom koji su Hrvatima ustupili Nemci.

4.) Jačina vojne posade Ogulina popela se na oko 300 ljudi. Pomenuto ljudstvo podeljeno je u 5 grupa, koje će se navodno pretvoriti u isto toliko četa sa predstojećim postepenim pristizanjem regruta i mobilisanih.

5.) Sada se garnizon Delnice sastoji od jedne čete pod komandom kapetana I klase Prebelić Zdravka (ne Valentina, kao što je ranije bilo saopšteno) — i od jednog pratećeg odeljenja, koje bi trebalo da ima u opremi minobacače od 45, 81 i 90 mm, koji uostalom nisu još dodeljeni.

U garnizonu, pored 15 oficira koji formiraju „Postajno zapovjedništvo Hrvatskog domobranstva" delničkog posadnog bataljona, ima još desetak oficira. Velik broj ovih poslednjih i utvrđeni dalji pridolazak trupa u Delnice omogućuju da se smatra da ova jedinica predstavlja jezgro jednog bataljona ili puka čije je formiranje u toku.

6.) Od hrvatskog pešadijskog puka u Otočcu — pod komandom pukovnika Lovre Paića — doznaje se da su već formirana dva bataljona, dok se sada formira i treći.

Ti bataljoni su formirani od vojnika koji su delimično pristupili dobrovoljno a delimično su regrutovani na osnovu mobilizacijskog poziva.

7.) 28. maja o.g. u Knin je, iz Zagreba, stiglo još 20 vojnika iz pešadije regularne vojske, naoružanih puškama i bajonetima.

8.) 29. o.m. u Dubrovnik je stigla 1. četa regularne hrvatske vojske. Nad četom je izvršio smotru komandant pešadijske divizije „Marke“ u prisustvu hrvatskog potpukovnika Julija Reša — koji će komandovati bataljonom određenim za Dubrovnik — i jedne delegacije nemačkih oficira.

REGRUTOVANJE

9.) Govori se da uskoro predstoji pozivanje pod oružje godišta 1909—10—11—12—13. radi kompletiranja jedinica od kojih su dosad formirane samo grupe. Rok bi bio dve godine za vojnike a za podoficire bi iznosio 3, š tim da se može produžiti do 12 godina.

ISPORUKE VOJNOG MATERIJALA

10.) Javljeno je za ustupanje, od strane Nemačke, 24 aviona (12 bombardera i 12 lovaca). Pomenuti materijal predstavljao bi prvu opremu vazduhoplovne jedinice u Zagrebu.

11.) Bosanski železnički park, prema popisu izvršenom od 24. maja o.g. zaključno, obuhvata 360 lokomotiva i preko 6.000 vagona, od kojih je međutim samo 30% u stanju da se odmah upotrebi.

USTAŠKA VOJNICA

12.) Doznaje se da pristupanje vojnicima postaje sve brojnije. Hrvatski seljaci iz karlovačkog okruga masovno traže upisivanje i dobijaju ga bez teškoća, jer dolaze iz redova Hrvatske seljačke stranke (Mačekovi disidenti). I u zoni Otočca, gde je broj upisan u ustašku organizaciju doskora bio prilično mali, redovi se povećavaju takođe i usled delatnosti izaslanika koji dolaze iz Zagreba i vrše živu propagandu u korist svoje partije.

Na dan 2. o.m., u prisustvu karlovačkog stožernika dr Nikšića, u Novigradu i Netretiću izvršena je svečana zakletva tri satnije Ustaške vojnice, koje formiraju jedan bataljon. Cereemonija je dobila naročiti značaj s obzirom na neospornu odanost ovih seljaka.

13.) U Drniš je iz Knina stiglo 31. prošlog meseca železnicom 30 ustaša naoružanih puškama pod komandom jednog podoficira. To ljudstvo određeno je za pojačanje žandarmerije u zoni.

M.P.

BR. 48

**ODLUKA KRALJA VITORIJA EMANUELA III OD 7. JUNA
1941. O NADLEŽNOSTI GUVERNERA DALMACIJE¹**

KR. ODL. 7. lipnja 1941—XIX, br. 435.

*Okružna područja pokrajina Zara,² Split i Kotor te oblasti
Namjesnika³ za Dalmaciju.*

VIKTOR EMANUEL III⁴
PO BOŽJOJ MILOSTI I VOLJI NARODA
KRALJ ITALIJE I ALBANIJE
CAR ETIOPIJE

Na temelju čl. 3 Kr. Zak. Odi. 18 svibnja 1941—XIX. br. 452, odnosno na uređenje područja koje sačinjavaju dio Kraljevine Italije;⁵

Na temelju čl. 3, br. 1, Zak. 31 siječnja 1926—IV, br. 100;
Sporazumno sa Ministarskim Savjetom;

Na predlog **Duce**-a Fašizma, Predsjednika Vlade i Ministra unutrašnjih posala, u sporazumu sa Ministrom Financijske;

Odlučili smo i odlučujemo:

Cl. 1

Okružna područja pokrajina Zara,⁶ Split i Kotor su ustanovljena kako u prilogama ove odluke, ovjerovljenim, po našem nalogu, od **Duce**-a Fašizma, Predsjednika Vlade.

Cl. 2

Namjesnik⁷ za Dalmaciju, direktno je ovisan od **Duce**-a Fašizma, Predsjednika Vlade, vrši opću upravu za ekonomsko uredovni te društveni uređaj područja triju Pokrajina.

¹ Odluka (na italijanskom i srpskohrvatskom jeziku) objavljena je u Službenom listu Guvernerata Dalmacije („Giornale ufficiale del Governo della Dalmazia”), god. I, br. 1, od 15. jula 1941, na strani 2. Jedan primerak tog lista nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 1/9—11, k, 542.

², « Zadar

³ U tekstu na italijanskom jeziku stoji: „del Governatore”.

⁴ Vittorio Emanuele III

⁵, ⁸ Redakcija ne raspolaže tom odlukom.

⁷ U tekstu na italijanskom jeziku stoji: „Governatore”.

Cl. 3

Namjesnik:

a) vrši u području Dalmacije zadaću centralne Vlade za sve civilne, državne i mjesne službe;

b) jamči jedinitost političkog pravca i potrebu djelatnosti Prefekta te ostalih Vlasti triju Pokrajina.

c) Podlaže Duce-u, Predsjedniku Vlade, predloge za postepenu namjenu Temeljnog Zakona te ostalih zakona u području Dalmacije, po čl. 5 Kr. Zak. Odi. 18 svibnja 1941—XIX, br. 452.⁸

d) brine se, osobnim naredbama, za one slučaje gdje zakoni Kraljevine nijesu još stupili u krepost u području Dalmacije.

e) za poslove za Dalmaciju on je u direktnoj svezi sa Ministrima i ostalim oblastima⁹ u Kraljevini.

Cl. 4

Prefekti obavljaju pripadajuću im oblast¹⁰ suglasno sa zakonima i naredbama.

Cl. 5

Uz Namjesnika postavljen je Generalni Tajnik, odabran među Državnim Činovnicima, ne niži od 4.og stepena, imenovan Kraljevskom Odlukom, na predlog Duce-a.

Cl. 6

Namjesnik se skrbi za redovitu službu u svojim uredima pomoću doznačenog službenog osoblja pripadajućeg redu Državne Administracije te i osobljem direktno preuzetim na temelju propisa i uvjeta po Kr. Zak. Odi. 4 veljače 1937—XV, br. 100.

Broj doznačenog i privremenog osoblja bit će ustanovljen od Presjedništva Ministarskog Savjeta, na predlog Namjesnika i sporazumno sa Ministarstvom Financija.

Cl. 7

Odnosno na zadaće ustanovljene pod slovom a) čl. 3 bit će vršene osobite doznake, u obliku zakona, u trošnom predračunu pojedinog Ministarstva.

⁹ U tekstu na italijanskom jeziku piše: „con le altre Autorità”.

¹⁰ U tekstu na italijanskom jeziku: „le attribuzioni”.

Ništa novoga nije uvedeno u opstojećim odredbama odnosno na uređaj dohodka.

Naređujemo da ova odluka, opskrbljena Državnim Pečatom, bude uvrštena u Službenoj Zbirci zakona i odluka Kraljevine Italije, s nalogom svim onima koji su na ovo držani da je vrše i da bude vršena.

Rim, dne 7 lipnja 1941—XIX.

VIKTOR EMANUEL

Mussolini — Di Revel¹¹

Viđeno, Pečatnik, Grandi¹²

Uneseno kod Rač. Suda, dne 7 lipnja 1941—XIX
Vlad. Djela, zapisnik 434, list 43 *Mancini* [Mančini]

P.D. — Prilozi o kojima u čl. 1 objelodanjeni su u Službenoj Zbirci zakona i odluka.¹³

¹¹ Paolo Taon (Thaon) di Revel, veliki admiral, paradna figura fašizma. Od 1936. godine nalazio se na dužnosti prvog sekretara Kralja i verovatno se ovdje potpisuje u tom svojstvu.

¹² Dino Grandi, predsednik fašističke komore (Camera dei Fasci e delle Corporazioni) i čuvar državnog pečata.

¹³ Redakcija ne raspolaže tim priložima.

BR. 48

DEPESA MUSOLINIJA OD 11. JUNA 1941. PREFEKTURI U RIJECI DA SE IZVRŠI IDENTIFIKOVANJE DALMATINACA ITALIJANSKOG POREKLA RADI NJIHOVOG VRAĆANJA NA TERITORIJU GUVERNATORATA DALMACIJE U CILJU JAČANJA ITALIJANSKOG ELEMENTA¹

Kr. prefektura za Kvarner

Dešifrovani telegram

Šalje	Dan i mesec		Cas	
	odlaska	dolaska	odlaska	dolaska
Rim Ministarstvo	unutr. U-VI 941.	11. VI 941.	11	12,45

Br. 42501

Prefektima Kraljevine

Identifikovati Dalmatince² nastanjene u toj Provinciji i savetovati im da se vrate u tri dalmatinske provincije³ gde treba do maksimuma pojačati italijanstvo.⁴ Spreman sam da pomognem i materijalno one koji se budu vratili u Dalmaciju.⁵

Posebni Sekretarijat
za okupiranu zonu
Rijeke i Kupe
13. jun 1941—XIX
Br. 1125 I odelj.
Kategorija 1/2, fase. 1

Musolini

U3/VI
hitno

prepisati za gosp. kvestora

prepisano

¹ Original prijemnog telegrama (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 3/1—1, k. 872.

² Odnosi se na Italijane koji su živeli u Dalmaciji a posle prvog svetskog rata, nakon priključenja Dalmacije Jugoslaviji, iselili se u Italiju.

³ Misli se na Zadar Split i Kotor.

⁴ Vidi dok. br. 30.

⁵ U svom govoru održanom 10. juna 1941. pred fašističkom Komorom (Camera dei Fasci e della Corporazioni), povodom prve godišnjice ulaska Italije u rat, Musolini je nagovestio i iseljavanje stanovništva, kako bi se državne granice Italije podudarale sa etničkim („... quando l'etnia non va d'accordo con la geografia e l'etnia che deve muoversi..."). Vidi: „Corriere della sera" od 11. VI 1941; M. Cervi, Storia della guerra di Grecia, Milano, 1965, str. 62—83.

⁶ Pečat prijema.

⁷ Sledeći tekst je dopisan crvenom olovkom.

BK. 34

**NAREĐENJE VRHOVNE KOMANDE OD 12. JUNA 1941. DA
KOMANDA 9. ARMIJE PREUZME NADLEŽNOSTI I NAZIV
DOTADAŠNJE VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA ALBA-
NIJE¹**

KOMANDA 2. ARMIJE

Br. 5363

Stiglo 19 juna 1941-XIX

VRHOVNA KOMANDA

Operativno odeljenje — Istočni sektor

Br. prot. 20205/op.
Poverljivo

12. juni 1941 — XIX

GENERALSTABU KR. KOPNENE VOJSKE
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA ALBANIJE

i na znanje

MINISTARSTVU RATA — KABINET
GLAVNOM ŠTABU KR. MORNARICE
GLAVNOM ŠTABU KR. VAZDUHOPLOVSTVA

Predmet: Viša komanda oružanih snaga Albanije

U odnosu na novu situaciju:

- a) na dan 30. juna raspustiće se sadašnja Viša komanda oružanih snaga Albanije obrazujući likvidacioni odbor čiji rad ne treba da traje duže od 15. jula.
Istog datuma će sadašnja Komanda IX armije uzeti naziv „Viša komanda oružanih snaga Albanije“ i nadležnosti — što se tiče Albanije, Crne Gore, Kosova i Debra — koje su dosada pripadale Višoj komandi oružanih snaga Albanije;
- b) od 30. juna Viša komanda oružanih snaga Albanije (IX armija) i Komanda XI armije biće neposredno potčinjene Vrhovnoj komandi.

Načelnik Glavnog generalštaba
Ugo Kavallero
[Ugo Cavallero]

¹ Prepis originala, sačinjen i overen od Generalštaba Kr. kopnene vojske (pisan na mašini), u Arhivu VII, reg. br. 36/2, k. 72.

² Pečat prijema.

BK. 35

**DOPIS GENERALŠTABA KRALJEVSKE KOPNE NE VOJSKE
OD 14. JUNA 1941. POTCINJENIM KOMANDAMA O PLANU
TRANSPORTA KOMANDI I JEDINICA PREDVIDENIH ZA
POVRATAK U ITALIJU¹**

KOMANDA II ARMIJE

Pov. — op.

Br. 5367

Stiglo 19 juna 1941—XIX

Poverljivo

Generalštab Kraljevske vojske
Viša uprava transporta
Odeljenje za transport vodenim putem

Br. 31236/M prot. Poverljivo V. P. 9, 14 juni 1941—XIX

Predmet: Vel. jedinice — Komande i jedinice koje se vraćaju
iz Albanije

Priloga: jedan

Višoj Komandi oružanih snaga Albanije — V. P. 22 A ,
Komandi I Arm. korpusa — V. P. 43
Komandi II Arm. korpusa — V. P. 20
Komandi VI Arm. korpusa — V. P. 39
Komandi VII Arm. korpusa — V. P. 44
Komandi IX Arm. korpusa •— V. P. 67
Komandi XV Arm. korpusa — V. P. 15
Glavnoj komandi M. V. S. N.² — Rim
Komandama teritorijalne odbrane: *Milano — Bolcano —
Rim — Napulj — Udine*

Glavnom štabu Kr. Vojske:

—; Operativno odeljenje II — sedište
— Odelj. za ustrojstvo i mobilizaciju — sedište
i na znanje:
Vrhovnoj Komandi — V. P. 21
Ministarstvu rata — Kabinet — Rim

¹ Prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 39/3—1, k. 72.

² M. V. S. N. — Milizia Volontaria per la Sicurezza Nazionale (Dobrovoljna milicija za nacionalnu bezbednost).

Ministarstvu rata — S. I. Mì* — Rim
Inspektoratima milicije — svima
Komandama Armije (osim onih u A. S.⁴)
Ostalim komandama arm. korpusa (osim onih u A. S.)
Ostalim komandama teritorijalne odbrane
Delegaciji intendanture Albanije — V. P. 22 A

Generalnim direkcijama, inspektoratima i autonomnim ustanovama Ministarstva — *Rim*

Ostalim odeljenjima štaba — njihova sedišta

- 1.— Dostavlja se — prilogom br. 1 — načelni program transporta za povratak vel. jedinica iz Albanije (komande i odredi) o čemu u okružnici ovoga štaba — odeljenje za ustrojstvo i mobilizaciju — otšek preko mora — br. 027240/407 na dan 2 tek. meseca.⁵
2. — Red transporta, koji se vidi iz priloženog pregleda, uglavnom je onaj koji je predviđen u istoj okružnici sa imenima naznačenim u aktu Više komande oružanih snaga Albanije br. 5317/0. M.⁸ od 6. tek. i ovog štaba — Operativno odeljenje II — br. 11500 od 13. tek.⁷
Eventualne izmene će svaki put biti saopštene ustanovama iz naslova.⁸
- 3.— Ritam polazaka određen je na osnovu mogućnosti pratnje od strane Kr. Mornarice (prosečno jedan konvoj dnevno od četiri broda za trupe — marvu — motorna vozila).
Nije predviđeno, bar za sada, ubrzanje transporta, takođe i zbog ograničene raspoloživosti brodovlja određenog za druga bojišta.
- 4.— Vremenski termini naznačeni u programu imaju isključivo pokazni karakter. Treba predvideti pomeranje datuma radi eventualnog uključivanja u sam program hitnijih trans-

³ S. I. M. — Servizio informazioni Militare (vojna obaveštajna služba).

⁴ A. S. — Africa settentrionale (severna Afrika).

⁵ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

⁶ Verovatno: odeljenje za ustrojstvo i mobilizaciju.

⁷ Redakcije ne raspolažu tim dopisima.

⁸ Ustanak naroda Jugoslavije pod rukovodstvom KPJ protiv fašističkih okupatora omeo je sprovođenje toga plana. Samo radi gušenja trinaestojulskog ustanka crnogorskog naroda, italijanski okupatori su morali da, pored ostalih jedinica, angažuju i divizije „Taro“, „Pusterija“ i „Kačatori dele Alpi“, koje su bile predviđene za povratak u Italiju i upotrebu na drugim bojištima (vidi tom III, knj. 4, dok. br. 149 i 162).

porata, koji se sada ne mogu predvideti (radnici — povratnici iz zarobljeništva — izolovani, itd.) ili iz razloga zdravstvene prirode.

Pom. nač. štaba
F. Rosi⁹

Za tačnost prepisa
Stabni pukovnik
Viši direktor transporta
(G. di Raimondo)
di Raimondo

M. P.

⁹ Frančesko Rosi (Francesco Rossi), general

GENERALŠTAB KR. VOJSKE
VISA UPRAVA TRANSPORTA
Odeljenje za transport vodenim putem

NAČELNI PLAN UKRCAVANJA ZDRUŽENIH JEDINICA I RAZNIH ODREDA IZ ALBANIJE

ZDRUŽENE JEDINICE I DRUGI ODREDI	PRISTANIŠTE		ODREDISTE	VREME PREDVIĐENO ZA POKRET		PRIMEDBE
	Ukrcavanja	Iskrcavanja		od	do	
IX i XII bat. cr. koš. Divizion brdske art. „Valle Po” Oklopna divizija „Centaurus” [Centaurus] XXVII pozicijski divizion 105/28 3. baterija XXXIII divizona 105/28 XXVI inženjerski zanatski bat. Komanda XVII arm. korp. Komanda brd. arm. korp. Peš div. „Lenjano” Brdska div. „Tridentina” 1. bers. puk Peš. div. „Taro” IX i XI divizion 75/27 C.K. Pet baterija od 20 mm 8 odeljenja od 20 Oerlikon 8 odeljenja od 20 Breda	P. Eda P. Eda (Edda) Drač Drač Drač Drač Drač Drač Valana Drač Drač Drač	Brindizi Brindizi Bari Bari Bari Bari Bari Brindizi Bari Bari Bari	Sondrio-Aosta Kuneo treba odrediti Foda Foda Trani Rim Sedište garnizona Sedište garnizona Sedište garnizona Napulj Odrediće se sedište zona Napulj	11/VI 24/VI 25/VI 4/VII 5/VII 18/VII	- 5., 6., 8. i 9. divizion bombard, od 240 - 45., 46. i 149. odelj. sanitet-i siklih kola - Stab XXX miner- skog bat. i 5. i 6. čete	
- Brdska div. „Pusterija” - CI mitr. bat. prevožen automobil. - 76. odeljenje čete telegra- fista - 82. četa telegrafista - 100. četa radiotelegrafista Arm. Korp.	Drač » » » »	Bari » » » »	Sedište garnizona Asti Kiavari Kažal. Monfer Kiavari	19/VII 31/VII		
a - Peš. div. „Sforceska” - 18. i 56. četa topova 47/32 - 16. četa topova 47/32 - Divizion brdske art. „V. Orko” [V. Orco] - Divizion brdske art. „V. Ri- sone” [V. Chisone]	Valona Drač » odrediti	Brindizi » Bari » -	sedište garnizona Bo-lonja-Ankona Farli Ivrea Torino	1/VIII 10/VIII		
o - Peš. div. „Lupi di Toscana” - X, LXXXV, XCIII bat. cr. koš. - 95. legija cr. koš. „Galbiati” - XVI, XVIII, XXIX bat. cr. koš.	Valotna odrediti Valana odrediti	Brindizi - Brindizi -	Sedište garnizona » Firenca Sedište garnizona	11/VIII 20/VIII		
- Peš. div. „Kačatori dele Alpi” - 101. inž. četa skelara - III inž. bat. za žičanu že- leznicu - XVIII inž. bat. pontonira - 21. minerska četa - 165., 166., 167. 168. radna četa (samo ljudstvo)	Drač » » » odrediti	Bari » » n »	Sedište garnizona Verona Pavia Verona Izola del Kantone S. M. Kapna Vetere	21/VIII 31/VIII		

aCueqiv
zi
HTIBOa as ns odayy

BR. 48

NEDELJNI INFORMATIVNI IZVEŠTAJ ITALIJANSKE VRHOVNE KOMANDE OD 26. JUNA 1941. O POLITIČKOJ I EKONOMSKOJ SITUACIJI U NDH¹

str. 6

Br. 3089 R. I.

*Vrhovna komanda — Nedeljni izveštaj br. 26
od 26. juna 1941/XIX*

Progresivan, mada naporan, razvoj ustaške državne organizacije nosi i postepeno poboljšanje unutrašnje situacije, naročito u Zagrebu, koji je postao vodeći centar nacije.

Ovome doprinosi na osetan način i ponos naroda, koji oseća sada, može se reći prvi put u istoriji, zadovoljstvo što vidi svoju zemlju da slobodno učestvuje u zajednici ostalih naroda.²

Naravno, država je tek nedavno osnovana i suviše je improvizovana da bi bila kompaktna: samo većim iskustvom centralnih upravnih organa i većom svešću o sopstvenim dužnostima prema državi od strane građana, postepeno će moći da se otklone duboki uzroci slabosti kojih još ima u narodu, a koje velikim delom potiču od ukorenjenog pasivnog otpora koji je hrvatski narod pružao svim stranim vladama pod čijom je dominacijom bio.

Ovome treba dodati sada već poznatu činjenicu da je krmilo zemlje energično preuzela partija koja je ne samo u apsolutnoj manjini, već i nepriznata zbog svojih tendencija, zahvaljujući dugotrajnoj i veštoj protivpropagandi.

Jasno je da u takvom ambijentu struje opozicije mogu naći plodan teren i zauzeti najrazličitije stavove, koje ćemo u nastavku ukratko izneti.

Rasno pitanje: energično postavljeno od početka dobilo je protivpravoslavni, protivsrpski i protivjevrejski karakter.

Usled odraza na ekonomskom polju koji nastaju kod suviše nepopustljivih sistema, a i zato što je država obuhvatila možda nepredviđen broj pravoslavaca (1.850.000) od kojih su mnogi hrvatskog porekla, pokazalo se kao celishodno da vlada ublaži svoje namere.

¹ Neovereni prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. li/6—f. 2, k. 332.

² Vidi dok. br. 10, objašnjenje 2; tom II, knj. 2, dok. br. 1.

Međutim, u unutrašnjosti, ustaše, dejstvujući često na svoju ruku, nastavljaju krvave ispade, šikaniranje i zloupotrebe koje politički razlozi nisu mogli uvek da opravdaju.

Otud otpor i onih koji nisu bili pogođeni a koji se do sada ispoljavao u obliku pritajenog neprijateljstva i neodobravanja.

Teritorijalno pitanje: dok je na drugim granicama široko rešeno, na zapadu je zadržalo u interese Italijana. Usled toga teritorijalno uređenje moralo je neminovno dovesti do razbijanja ekonomskih i tradicionalnih interesa.

Dakle, negodovanje protiv vlade koja je ocenjena kao suviše snishodljiva prema Rimu, tim pre što je uspeh, postignut lako i bez žrtava u krvi, uticao da se brzo zaboravi da je Hrvatska nastala više nastojanjem i zaslugom Osovine nego sopstvenim trudom.

Svakako, nezadovoljstvo je duboko jer je opšte mišljenje da je Italija oduzela Hrvatskoj teritorije koje joj pripadaju.

Samo uspostavljanjem tesnih ekonomskih veza sa italijanskim pograničnim teritorijama moći će postepeno da se ublaži takvo stanje stvari.

Ekonomsko pitanje: ratno stanje i ranije, često totalne, jugoslovenske i nemačke rekvizicije, dovele su do teške ekonomske krize, utoliko osetnije što je lošim upravljanjem (koje je iz nužde ostalo povereno bivšim srpskim funkcionerima) smanjen već ionako oskudan železnički materijal kojim se u početku raspolagalo (640 lokomotiva i 14.000 vagona prema evidenciji) i još uvek mora da trpi odraze nepopularnosti koja potiče od nasleđene situacije.

Hrvatsko pitanje: Hrvatska kao protivnik Beograda vodila je borbu i postizala uspehe u ime Mačeka. Inače, po ubeđenju i u otporu prema srpskom apsolutizmu bila je demokratski nastrojena. Ustaše, izbeglice i totalitaristi predstavljali su manjinu omalovažavanu protivničkom propagandom, koja nije nailazila na razumevanje masa, koje po svojoj prirodi nisu težile oslobodilačkom ratu koji su ustaše propovedale.³

Mačekovci su se odvojili od političkog života, ali je jasno da su njihova ubeđenja moćna pasivna prepreka koju nove ideje moraju savladati i uništiti.⁴

Državna organizacija: morala je da bude improvizovana, uzimajući, naravno, kao bazu grupu ustaša, velikim delom nepripremljenih za upravne zadatke. Sem toga, administracija je morala da zadrži veliki broj funkcionera bivše Banovine Hrvatske, ubeđenih mačekovaca.

³ i ⁴ Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 1.

Državna mašina napreduje prilagođavajući se postupno. Posebnu teškoću predstavljaju pojedini ustaški rukovodioci u unutrašnjosti, sa svojim nezavisnim i samovoljnim držanjem.

Svakako, reč je o jednom fenomenu koji će samo s vremenom i daljim jačanjem centralne vlasti moći da bude prevaziđen.

Oružane snage: sačinjavaju ih regularne snage i snage partije. Pošto nije mogla odmah da računa s regularnim oružanim snagama, vlada je pre svega morala da se orijentira na ustaše, za koje se pokazalo da su sada i bolje organizovani i bolje opremljeni od same vojske. To počinje da izaziva izvestan dualizam, koji je za sada bez većeg značaja.

Ako su ovo ozbiljni problemi sa kojima se država sukobljava i koje treba da savlada, ima i takvih koji se povremeno javljaju a koji potiču od raznih optužbi za nezadovoljstvo, da bi se nadovezali ovima i poprimili karakter opozicije vladi.

Želja za potpunim posedovanjem Dalmacije, raniji kontakti Mačeka sa Nemačkom, nada u bolju ekonomsku budućnost, doprineli su brzom procvatu jedne „nacionalističke hrvatske partije“ sa iredentističkom pozadinom, ali čiji je krajnji cilj stvaranje nemačkog protektorata nad jednom velikom Hrvatskom koja će imati funkcije stražara Rajha na Jadranu.

Partija je ilegalna, ali vlada ne može da reaguje iz nekih posebnih obzira.

Razne nacionalne strasti zaslepljuju veliki broj Hrvata i posledica toga je da partija svakim danom dobija nove pristalice.

Izgleda da već ima 150.000 članova.

Njenu akciju potpomaže izbacivanje i širenje tendencioznih vesti, koje ponekad nesvesnošću nekog manje pripremljenog ili manje odanog rukovodioca poprimaju poluzvaničnu formu. Tako se sada govori o ustupanju italijanske Dalmacije Hrvatskoj, a istovremeno je uočeno redovno puštanje maraka sa panoramom Splita, i imenovanja hrvatskih funkcionera za taj grad.

Slično se govori o obavezama vlade u vezi sa upućivanjem trupa na teritorije pod nemačkom okupacijom, ne pomišljajući da se sada još ne može govoriti o postojanju jedne prave hrvatske vojske; dopušta se mogućnost protektorata Rajha nad jednom i nad drugom nacionalnom teritorijom sa nemačkom etničkom većinom ne pomišljajući da bi to značilo kraj slobodne Hrvatske.

Jasno je da su sve ove vesti veštački proširene, da bi se zatim izazvalo razočaranje i ponovni neprijateljski stavovi pre-

ma vladi. Za sada je izvesno da je germanofilska struja dobila značajne proporcije, jer je privukla mnogo mačekovaca. Sem toga ona dobija i antiitalijanski karakter, jer idući pravcem ranije propagande iz Beograda, kod mnogih još vlada mišljenje da odnosi između Rima i Berlina nisu tako apsolutni i srdačni kakvim ih prikazuje politika Osovine.

Druga struja opozicije, koja je široko koristila ekonomsku krizu za mnoge ciljeve, jeste komunizam, koji se prvobitno bio ugnezdio u nekim radničkim i pomorskim centrima, a sada pokušava da se infiltrira u selo.

Sadašnji rat protiv Sovjetske Rusije i obaveze koje on nameće Trojnom paktu delovaće i na vladu tako da će energično reagovati protiv njega, što ranije nije bilo zgodno iz oportunističkih razloga.

Dakle, vlada mora da savlada niz teškoća, ali nijedna od njih ne izgleda nepremostiva, samo ako državna organizacija bude znala da nađe pravu meru i uspe da deluje skladno, blagovremeno i uravnoteženo.

Organizacija oružanih snaga

Od mera koje su sada u toku, treba spomenuti odredbe za reaktiviranje oficira i reviziju spiskova rezervnih oficira.⁵

Da bi oficiri bili primljeni u aktivnu službu treba između ostalog da dokažu da su uvek gajili hrvatska osećanja, da su

⁵ Zakonom o osnutku vojske i mornarice države Hrvatske, koji je 10. aprila 1941. objavio Slavko Kvaternik predviđalo se da „vojsku i mornaricu Države Hrvatske sačinjavaju svi vojni obveznici dosadašnje vojske i mornarice Kraljevine Jugoslavije... aktivni i rezervni, koji su dana 1. studenog 1918. bili zavičajni u ma kojoj općini, koja je danas sastavni dio Države Hrvatske“, a da se onima „koji nisu 1. studenoga 1918. bili zavičajnici... oduzima značaj vojnog lica“ i „zabranjuje svaki nastup i rad u ime vojske i mornarice“ (vidi, ustaške „Narodne novine“, br. 1, od 11. aprila 1941). Međutim, okružnicom br. 1104 od 17. aprila 1941. svi oficiri Srbi, pravoslavne vere, stavljeni su na raspolaganje i oslobođeni svakog vršenja službe u vojsci i žandarmeriji dok se od bivših austrougarskih oficira i oficira bivše Jugoslovenske vojske hrvatske narodnosti „rimokatoličke, starokatoličke, evangelističke i muslimanske vjeroispovesti“ zahteva da, u roku od 8 dana, podnesu molbe za prijem u službu, ukoliko to žele, i za nju su sposobni.

Istog dana, okružnicom br. 1111, naređen je popis i evidencija svih aktivnih oficira i vojnih činovnika, a okružnicom br. 1112 naređeno je pozivanje rezervnih oficira i obveznika rođenih 1915/1919 (izuzimajući „pravoslavne, Židove i pripadnike narodnih manjina“) i sređivanje regutndh spiskova rođenih 1920. i 1921. Tog dana raspisan je konkurs za prijem rezervnih oficira u aktivnu službu. Vidi „Vijesnik vojnih naredaba i zapovijedi za cjelokupnu oružanu snagu Države Hrvatske“ (u daljem tekstu „Vijesnik vojnih naredaba“) br. 2, od 17. travnja 1941).

pripadali ustaškom pokretu i da su do 1. aprila tek. god. položili zakletvu o pristupanju tom pokretu.⁶

Jasno je da mnoge izjave neće biti potpuno iskrene; svakako, prema do sada objavljenim spiskovima pokazalo se da je već provereno i primljeno u aktivnu službu oko 1000 oficira raznih činova i raznih specijalnosti i službi, koji su ovako podeljeni:⁷

— generala	11
— <i>pešadija</i>	
— viših oficira	31
— nižih oficira	144
— <i>artiljerija</i>	
— viših oficira	31
— nižih oficira	50
— <i>konjica</i>	
— viših oficira	6
— nižih oficira	12
— <i>inženjerija</i>	
— viših oficira	12
— nižih oficira	50
— <i>mornarica</i>	
— pomorskih oficira	80
— oficira struka	50
— <i>vazduhoplovstvo</i>	
— viših oficira	50
— nižih oficira	70

Da bi se izvršila revizija spiskova rezervnih oficira naređeno je da se svi rezervni oficiri jugoslovenske vojske, nastanjeni na hrvatskoj teritoriji, prijave u periodu između 24. juna i 7. jula tek. god. nadležnim komandama garnizona sa dokumentima pomoću kojih bi dokazivali staž u vojnoj službi.

I za njihovo primanje važiće slični kriterijumi kao i za aktivne oficire.

¹¹ i ⁷ Okružnicom br. V T. 901 Zapovjedništva cjelokupne hrvatske oružane snage u Zagrebu od 7. maja 1941. naređeno je da se „u Hrvatsku vojsku“ primaju samo oni rasno čisti Hrvati, bivši djelatni časnici Austro-Ugarske i Jugoslovenske vojske, koji u prvom redu po svojoj nikada nepokolebanoj odanosti hrvatskoj narodnoj misli... zaslužuju da budu primljeni“. Istom okružnicom „da i pored svega toga savjesnog istraživanja i ocenjivanja ne bi ostala povjerenstvu nezapažena ili zatajena djela ili čini molitelja iz njihovog predživota“, naređeno je objavljivanje spiskova onih koji su podneli molbe, kako bi „svaki rasno čisti Hrvat“ mogao da dostavi prijavu za „sve ono što po njegovom znanju za bilo kojeg molioća od najvišeg do najnižeg nije u skladu sa napred izloženim načelima“ (vidi „Vjesnik vojnih naredaba“, br. 8 od 7. svibnja 1941).

Ustrojstvo

Organski sastav nekih vojnih jedinica:

- Bataljon: 3 streljačke čete, 1 mitraljeska četa;
- streljačka četa: 4 streljačka voda (ukupna snaga 208 ljudi);
- mitraljeska četa: 4 mitraljeska voda (2 sa mitraljezima „švarcloze" i 2 sa mitraljezima „maksim");
- streljački vod: 4 desetine (od kojih dve naoružane puškomitraljezom (ukupne jačine 50 ljudi);
- mitraljeski vod: 4 desetine (svaka desetina ima jedan mitraljez).

Bataljon i četa nemaju štabne jedinice; izviđači, vezisti i službe centralizovani su u štabnoj četi puka.

Puk ima u svom organskom sastavu četnu minobacača od 81 i 1 četnu od 37.

Dislokacija — Varijanta nedeljnog pregleda situacije br. 21 od 22. V 1941.

Varaždin

- 1. peš. bat. (jačina 1000 ljudi) pod komandom majora Hadži Mujage Mujezimovića;
- 1 konjički divizion sa 2 eskadrona (jačine 400 ljudi);
- 1 art. divizion sa 2 baterije od kojih jedna sa topovima od 75 mm model „škoda" a druga sa topovima „krup" starog modela (jačine 200 ljudi). Komandant puk. Madžar;
- 1 automobilska četa sa oko 40 automobila različitih tipova (jačina 100 ljudi).

Trebinje — Nastavak ranijih nedeljnih pregleda situacije.

- 1 peš. bat. (jačine 800 ljudi i 25 oficira), pod komandom 1 ppukovnika.
- 1 grupa konjičkih eskadrona pod komandom majora Zvonimira Kostia Živanovića.